

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Capitvlaria Regvm Francorvm

Additae sunt Marculfi monachi & aliorum formulae veteres, & Notae
doctissimorum virorum

Baluze, Etienne

Parisiis, 1677

Ad Capitvlaria Karoli Calvi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-22974

I.

Conventus in villa Colonia.

IN VILLA COLONIA] Titulo VII. apud Sparnacum, & tit. XVIII. apud Bonoilum. Ex præfatione synodi Meldensis liquet actum fuisse hunc conventum cum Rex Karolus à Redonis civitate reverteretur. Quare villam Coloniam verisimile est illam dici quæ in eo itinere sita est non procul à mœnibus Cenomanorum, de qua & Avefandi Episcopi literæ pro monasterio S. Vincentij: *In villa qua dicitur Colonia terram quam tenuit Hildebertus, cum silva qua vocatur Bröilus &c. Vulgò Conlines.*

CONSENSU VVARINI] Præcipue dignationis est quod solus inter proceres nominatur. Comes Arvernorum olim fuerat, cum adversus Lupum Vafconem confligit; ut Ludovici Pij vita testatur. Idem etiam Dux à Nithardo libro quarto, & in Caroli Calvi diplomate Marchio nuncupatur, ob varias scilicet administrationes quas diversis locis gessit. Cum multa autem à VVarino præclare gesta memorentur, tum illud certe præ ceteris gloriosum quod victorie Fontaneticæ laudem illi adscribit Chronicum bibliothecæ Memmianæ: *Anno DCCCXLI. Hlotharius Imp. cum Karolo & Ludovico fratribus certamen apud Fontanetum inis, & per VVarinum Provincia Duem superatus fugam capessit, Francorum strage innumera peracta.*

SANCTA ECCLESIA] Tota hæc præfatio Caroli Regis nomine concepta est. Itaque titulus esse poterat: *Allocutio vel adnuntiatio Karoli Regis.*

PATERNI REGNI DIVISIO] Quo pacto instituta fuerit hæc divisio, Nithardus docet libro quarto. Sed quamquam cuique fratrum pars regni obtigerit, neque Nithardi liber eo loco mutilus neque veterum quisquam satis explicat. Ceteris tamen accuratius Ado Viennensis in Chronico. Cessit autem Ludovico ad orientem Germania omnis Transrhœnana, cum paucis aliquot cis Rhenum urbibus & pagis propter vini copiam, Carolo ad occidentem Gallia, non universa, sed quicquid ejus ab Oceano, hinc ad Mosam & Scaldim, inde ad Rhodanum & Ararim porrigitur. Lotharius Imp. reliquis Gallie provincias quæ inter Mosam, Scaldim, & Rhenum, quæque inter Rhodanum, Ararim, & Alpes sitæ sunt, cum Italia regno sortitus est. Ita ex uno triplex Francorum regnum factum est. Omnes enim Francorum Reges appellabatur.

DE HONORE] Capitula hæc omnia in synodum postea Meldensem translata sunt: in qua nunc etiam leguntur, sed corrupto in Holoniam villæ vocabulo. Coloniam enim, non Holoniam, scribendum probant non modò Capitularium istorum exemplaria omnia, sed ipsius quoque synodi Meldensis vetus codex Metensis, quo usi sumus.

II.

Synodi ad Theodonis villam.

IN LOCO Q. D. IVDICIUM] Tit. XVIII. apud Bonoilum, & tit. XXVII. c. 8. Ioannes Tom. II.

Abbas Gorziensis de translatione S. Glodofindis: *Sub ipso ferè articulo temporis, faber quidam imperatorius de villa Iudicio Metis advenit. Prisci nominis vestigia retinet. Vulgò enim Iudiz vocant haud procul à Theodonis villa.*

DROGO METTENSIS EPISC.] Tit. III. cap. XI. quo loco de Drogone plura. Nunc satis sit adnotasse, quod synodo huic (quam synodus Meldensis, ob trium in ea regnotum conventum, generalem vocat) præsidere Drogonem Reges voluerunt, habitum ab illis honorem videri vel Vicario, ut post dicitur, sedis apostolicæ, vel patruo, Caroli olim magni ex concubina, non re, sed nomine Regina, filio.

HIS ITA PRÆMISSIS] Ex his etiam capitulis pleraque in synodum Meldensem recepta, nec tamen omnia. Quædam enim, ut patres ipsi præfatur, ab illis consultò recisa sunt, quædam pro rei necessitate interposita.

III.

Concilij in Verno palatio.

IN VERNO PALATIO] Tit. XVIII. & Pag. 11. in præfatione synodi Meldensis. Numeratur & inter palatia regia Vernum tit. LIII. cap. 32. Synodus sub Pippino Rege anno DCCIV. Pippinus Rex Francorum universos penè Galliarum Episcopos aggregari fecit ad Concilium Verno palatio publico. Sic enim codices quidam legunt, alij Vernis. Vita S. Eucherij Episcopi Aurelianensis: *Vernum sicut publice ditioni illico advocavit.* Fors etiam & apud Aimoinum lib. 5. c. 36. ubi de Ludovico II. Rege sermo est, (*& iter agens per Carsiacum & Compendium usque Arvernum, quatenus ad sepulcrum patris sui apud monasterium S. Dionysij perveniret*) non Arvernum, sed ad Vernum legendum est.

EBROINVS PICTAVOR. EPISC.] Summus Capellanus Karoli Regis, quod adnotatum fuerat in ora codicis Laudunensis, ut intelligeremus, opinor, principem hic locum eo nomine datum Ebroino. Nec alia certe potior sit ratio cur Episcopus Archiepiscopo præponatur. Archiepiscopus apex olim fuit & caput omnium dignitatum palatinarum, ut ostendunt quæ ex Adalardi commentario scribit Hinemarus epistola III. & diploma Ludovici Pij de Ecclesia Hammaburgensi: *Cui & primum præesse atque solemniter consecrari per manus Drogonis Metensis & summe sancte palatine dignitatis Præsulis Ansharum fecimus Archiepiscopum.* Quibus verbis Archiepiscopus designavit. At in epistola Ecclesiæ Senonensis ad Hilduinum pro electione Hieremias Archiepiscopi aliter ex officio ac munere describitur. Nam quia is ecclesiastica & sacra omnia negotia vel expediebat ipse, vel cum Rege tractabat, epistolam his verbis inscribit: *Eximio Domino & verè sanctissimo Hilduino sacris negotiis à Deo prelato, Senonica urbis abjecta Ecclesia.* Caroli porò Calvi Archiepiscopus fuisse Ebroinum Carolus ipse auctor est in præcepto quod Glannenfi monasterio concessit de villa Bidif-

Bbb ij

T O M. II. *ciaco: Venerabilis vir Ebroinus Episcopus, sacri- que palatii nostri Archiepiscopus, adiens culmi- nis nostri serenitatem, deprecatus est &c.*

Pag. 17. c. 2. **REMORVM ECCLESIAM**] Exauctorato apud Theodonis villam Ebone anno DCCCXXXV. sine Archiepiscopo decem annis fuit Remorum metropolis, donec in synodo Belvacensi, de qua titulo sequenti, ordinatus est Hincmarus; ut Hincmarus ipse narrat in posteriori volumine aduersus Gothelcalcum cap. 36. & Flodoardus lib. III. historiae Remensis cap. 1.

c. 10. **AGIVM PRESBYT. PAL. V.]** Ionæ Episcopi propinquum, cui in Aurelianensi cathedra successit anno DCCCXLIII. Ex hoc autem loco apparet non satis probatam Carolo Regi ordinationem Agij fuisse. Ratam tamen postea synodi rogatu habuisse hinc patet quod Agij Episcopi deinceps crebra passim est mentio.

c. 11. **DE PRÆLAT. DROGONIS**] Sedis apostolicæ vices intelligit, quas Sergius II. Papa Drogoni hoc anno delegat. Sergij literas * ex codice Metensi alio loco, si Deus volet, proferemus. In his scribit se ad humilitatis suæ vicem (sic enim loquitur) cunctis provinciis trans Alpes constitutis Drogonem Archiepiscopum Metensem, gloriosi quondam Karoli Imp. filium, sanctitate doctrinæque conspicuum præfuisse. Ceterum Drogo, refragantibus Gallie Germanicæque Episcopis, concessa auctoritate usus non est. Hincmarus epistola vi. cap. 30. *Drogo Metensium Episcopus, factu regia profapia subueltus, pralationem in Cisalpinis regionibus tempore Hlothary Imp. apud Sergium Papam obtinuit. Sed quod affectu ambiit, effectum non habuit; & quod efficacia usu, non consentientibus quibus intererat, obtinere non potuit, patientissimè, ut eum decuit, toleravit; ne scandalum fratribus confacerdotibus generans, sobisma in Ecclesiam introduceret.*

I V.

Synodi Belvacensis

Pag. 19. **A PVD BELVACVM**] Tit. XVIII. De huius synodi capitulis, quæ sequuntur, Hincmarus in epistola nondum * edita ad Carolum Regem: *Hæc namque, cum aliis quæ ibidem continentur, anno incarnationis dominicæ DCCCXLV. mense Aprilis, anno sexto regni vestri, in Belgivaco civitate, cum maxima conestatione cunctis diebus vite vestre vos servaturus promissis Episcopis qui presentes aderant, & in manus eorundem Episcoporum ad petitionem eorum dedistis.* Quibus deinde octo hæc capitula subiicit; quæ eadem in synodo quoque Meldensi pro parte recitantur cap. XVI. At in fine synodi, post caput LXXX. eadem rursus collectorum, ut patet, errore integra repetuntur.

HORVM EPISCOPORVM] VVeno Senonensis erat Episcopus, Erchanradus Parisiacensis, Immo Noviomagensis, Rothadus Suesfontensis, Simeon Laudunensis, Lupus Catalaunensis, Ragenarius Ambianensis, Helias Carnotensis, Erpoinus Silvanectensis, Agius Aurelianensis, Hincmarus Remensis. Qui omnes synodo etiam Parisiensi anno insequenti adfuerunt, &

privilegio monasterij Corbeienfis, quod cum T O M. II. Ratberti Abbatis operibus editum est, subscripserunt.

V.

Apud Tolosam civitatem.

A PVD TOLOSAM] Intabulario Ecclesiæ Narbonensis extare dicitur Caroli Regis diploma de ejusdem Ecclesiæ privilegiis cum hæc subscriptione: *Data XII. Kalendas Iulij Inditione VI. anno IV. regni præstantissimi Regis Caroli. Actum in canobio S. Saturnini martyris juxta Tolosam.* quæ ipsa est epocha tituli hujus & anni DCCCXLIII. Quare Tolosæ, hoc est, in Septimania seu Gothia tum fuisse dubium non est.

FRISCHINGAM] Tit. XXVII. cap. 12. *frisingas.* Hincmarus in capitulis quæ Archidiaconibus suis dedit anno DCCCXLVII. *Quando parrochias circuitis, nolite graves esse Presbyteris, pecentes frisingas.* Idem ad Laudunenses de ordinatione Hedenufi Episcopi: *exigendo denarios, vel caballas, aut verres, seu frisingas.* Frisingæ dicebantur, non porcelli, (ab his enim distinguuntur lib. IV. cap. LXXIII.) sed porcellis majores, nondum tamen justis incrementi, quod alij jam docuerunt. Ergo ut hoc loco frisingæ alia lex, alie quatuor denariis æstimantur, sic in Alamannicis S. Galli chartis Num. LXXVI. frisinga tremissalis dicta est quæ tremissem valeret: quia pro ætatis & incrementi modo varij erant pretij. Frestengia vocatur in diplomate Ludovici VII. Regis pro S. Dionysio: *Portes seu frestengias, anseres, gallinas &c.*

VII.

In villa Sparnaco.

I N SPARNACO VILLA] Sita est ad Matronam fluvium, Remensis Ecclesiæ antiquissima possessio à S. Remigij usque temporibus, ut docet Flodoardus lib. I. cap. 14. In Chronico item Frodoardi anno DCCCXLIV. de Odelrico Episcopo Remensi: *Heribertus Comes villam Sparnacum ei reddidit, & amicitiam præfati Episcopi impetravit.* Meminit & vini quod apud Sparnacum nascitur Pardulus Laudunensis in epistola ad Hincmarum.

EDIDERVNT IN SYNODIS] Meldensi & Parisiacensi. Quæ enim sequuntur XIX. capitula, omnia quidem in synodo Meldensi, sub iis numeris qui singulis capitibus præfixi sunt, continentur; sed quæ in Meldensi constituta fuerant, in Parisiacensi demum, ut præfatio declarat, absoluta & edita sunt anno DCCCXVI. Ceterum qui inter Episcopos hic nominantur, Gunboldus Archiepiscopus fuit Rotomagensis, Vismannus Turonensis, Amalo Lugdunensis, qui Amulo vel Amulus est alius.

PLENITVDO] Plenitudinem appellat intergrum exemplar. Optatus lib. I. adversus Parmenianum, de synodo agens Cirteni Donatistarum: *Harum, inquit, plenitudinem rerum in novissima parte istorum libellorum ad implendam fidem adunximus.*

I N BENEFIC. IVRE, AVT IN ALODE] c. 10.

TOM. II. Alodis est propria cuiusque possessio. unde proprietates appellatur. Tit. xi. cap. 2. *in alodem sunt data.* quod mox ait, *in proprietatem data sunt.* & tit. xxxvii. cap. 3. *proprietates illorum in nostrum indominicatum recipiuntur.* quod cap. 5. dicit ipsi alodes. Ioannes Papa VIII. Ludovico Regi epist. 129. *ipsas proprietates, quas vos alodes dicitis.* Propterea opponuntur hoc loco alodis & beneficium; quia quod beneficiatio iure habetur, beneficiatij proprium non est. Non omnis olim proprietates alodis nomine comprehensa, sed illa speciatim quæ successione iure obveniebat & hereditas appellabatur. Quo sensu & in legibus antiquis, ut rectè Hieronymus Bignonius v. c. observat, alodis pro hereditate sumitur; & apud Marculfum lib. ii. cap. vii. à comparato, id est, à conquista proprietate fecernitur. Verùm est principio ita res habuit, invaluit tamen ut alodis tandem proprietates omnes diceretur, sive à parentibus hereditario iure accepta esset, sive emptione, aut donatione, vel alio conquiritu comparata. Atque ita passim in his capitulis, ut tit. xxxii. c. 4. *Alodes illorum quos de hereditate & de tali conquestu, qui de donatione nostra non venit, habuerunt, & quos senior noster Dominus Imperator eis dedit.*

PAG. 31. c. **PRECARIÆ.]** Tit. xii. cap. 2. & tit. xxvii. cap. 7. item *precaria* tit. xi. cap. 11. Qui rem Ecclesiæ ad usumfructum sub annuo censu impetrabant, iis per precariam & præstariam dari solebat. Præstariam dabat Ecclesiæ rector, qui rem in præstitum concedebat, & quibus legibus eam concederet exponebat: precariam petitor, qui rem precario accipiebat, qua censum & alias conditiones impositas expleturum se profitebatur. Vtriusque extant formulæ apud Marculfum. Precariæ autem exemplum ex tabulario S. Vitoni Virdunensis ad calcem Notarum inter Analecta proponemus.

PAG. 34. c. **HOSPITALIA SCOTTORVM.]** Tit. xxvii. cap. x. *Hospitalia peregrinorum, sicut sunt Scottorum*, id est, Hibernorum, ut in synodo Cabilonensi sub Karolo Magno cap. 42. *Scotti, qui se dicunt Episcopos.* apud Prosperum libro contra Cassianum, *ordinato Scottis Episcopis.* & passim. Claudianus de laudibus Stiliconis II. *totam cum Scottis Hibernam movit.* Scotti jam olim peregrinationibus dediti. Vvalafridus Strabo lib. 2. vitæ S. Galli cap. 46. de natione Scottorum, *quibus consuetudo peregrinandi jam penè in naturam conversus est.* Proinde hospitales, & peregrinis benevoli.

IBID. **INQVIT SYMMACHVS]** Verba sunt, non Symmachi Papæ, sed synodi Arvernica can. 4. *Qui reiculam Ecclesia petunt à Regibus. & horrenda cupiditate impulsu egenium subframiam rapiunt &c.* Sic supra tit. III. c. 5. Innocentio Papæ tribuitur quod est Gelasij in epistola ad Episcopos Lucaniae cap. 22. & tit. II. cap. 4. pallium à Samuele propheta scissum dicitur, cum sciderit Ahas Silonites 3. Regum 11. & 2. Paralip. 10. Sunt & alia hujus generis ac notæ non pauca.

IX.

Conventus apud Marfnam I.

PAG. 41. **IN LOCO Q. D. MARSNAM]** De hoc conventu Lupus Abbas Ferrariensis epistola 50. &

51. tum præcipuè in 59. ad Marcuvadom Abbatem Prumiensem: *Non ignoratis, credo, Reges nostros apud Trajectum hebdomade secunda quadragesima celebratos colloquium.* Hic mense Februarii celebrasse dicuntur, quod eodem spectat, cum anno dcccxlvi. quadragesimæ initium fuerit die xvi. Februarij. Marfnæ, sive, ut Regino vocat anno dcccclxix. & sequenti, Marfnæ ad Trajectum in diocesi Leodiensi multis locis meminit Petrus Abbas S. Remigij. Meminit & Gallicus scriptor apud Conradum Vrfpergensem de Gifilberto Duce agens his verbis: *Recipis itaque Trajectum. Lupulam. Harstadium. Marfnam. Littam, Capra. montem, que à defunctis derelicta vacabant.*

RAPTVM FACERE] Id cautum opinor propter Gifalbertum alterum Karoli Regis vasallum, qui superiore anno Lotharij Imp. filium rapuerat, abductamque in Aquitaniam conjugem duxerat. Unde gravis & acerba Lotharij adversus Carolum, quem rei conscium suspicabatur, orta dissensio, de qua Annales Pithœani anno dcccxlvi. & sequentibus.

AD DVCEM BRITTONVM] Nomen c. 10. noium. Dux hic Britannorum sub Ludovico Pio. Quo mortuo, dum inter fratres regni procerum fit discidium, Nomenoius Karolo adhæsit anno dcccxli. Nithardus lib. 2. *Ad Nomenoium Ducem Britannorum mittit, scire cupiens si sese ditioni reddere vellet. Qui adqueiens consiliis plurimorum Karolo munera mittit, ac sacramento fidem deinceps servandam illi firmavit.* Biennio post defecit, & regnum affectare in Britannia ausus est. Chronicum Vindocinense anno dcccxlvi. *Civitas Namnetica à Northmannis capitur vice prima, prodente eam Lamberto perfido Comite, qui à fidelitate Francorum Regum ad Nomenoium Brittonem se contulerat: qui etiam ipsius consilio in Britannia regnum usurpare ausus est.* Rex ergo exinde à suis dictus Nomenoius, sed Franci Ducem tantum appellabant, quo modo & synodus apud Saponarias in epistola ad quatuor Episcopos Britannia: *De qua reverentia salubriter à vobis & à gente vestra Metropolitaniano impendenda, tempore Nomenoij Ducis (sic enim legendum est) & reverentissimi Papæ Leonis, & successoris ejus Benedicti scripta docuerunt.* Priorem gentis suæ appellat synodus Turonensis apud Lupum Abbatem epistola 84. *Nomenoio Priori gentis Britannicae.*

COMMVNEM NEPOTEM] Pippinum, Pippini olim Regis trium regum fratris Aquitaniae Regis superstitis Ludovico patre mortui filium, de quo tit. xi. cap. 5. Regnabat is hoc tempore in Aquitania. Sed patrum, quod Aquitaniam Karolo in partem obtigisse censerent, Pippinum Regis nomine non dignabantur, & pro Aquitania regno comitatibus aliquot contentum nunc esse jubent.

QVAM LANTVVERI DICVNT] Vox hæc in usu etiamnum Alamannis, qua regionis fines significant. Sive hinc igitur originem arceffas quod in fines incurrat, sive aliud etymum fingas, dubium non est publicum & communem belli motum designari.

T O M . II.

X.

Conventus apud Marham II.

Pag. 45. **S**VBSER. MANIBVS PROPRIIS] Ex hac inscriptione nomen inditum his capitalis videtur ut Chirographum Regum dicerentur. Ita enim appellat Carolus Rex in proclamatione adversus VVenilonem tit. xxx. cap. 4. & Episcopi in epistola ad Ludovicum tit. xxvii. cap. 8. atque ita appellare solet Hincmarus, ut de divortio Hlotharij cap. 23. ad quintam interrogationem: *Capitula sunt, inquit, legalia Imperatorum & Regum, quid sustinere debeat qui post bannum laironem receperit; & in Chirographo Regum nostrorum hinc expresse decernitur.* & de uxore Bononis: *Restat ut Rex in cuius regno degit, secundum conscriptionem Chirographi Regum nostrorum, eam ad viri sui presentiam adduci faciat.* & in fine opusculi eiusdem: *Quoniam quidem supra Chirographi Regum nostrorum memoriam feci, qua de his ibidem constituta sunt, hic subnectere procuravi.* Subnectit autem duo tituli hujus capitula, quartum & quintum.

X I.

Synodi Sueffionensis.

Pag. 49. **C**ANONICE DEPOSITVS] Depositus fuerat Ebo tanquam auctor & incensor conspirationis adversus Ludovicum Aug. in synodo apud Theodonis villam anno, ut dictum est, dcccxxxv. Rem multis narrat Flodoardus lib. 2. c. 20. Synodi vero ipsius seriem, cum subscriptionibus Episcoporum xlii. qui Ebonem damnantur, recitat Hincmarus cap. 36. posterioris operis adversus Gothefcalcum. Mortuo deinde Ludovico, sedem à Lothario iterum obtinuit per edictum quod apud Flodoardum eodem loco extat * cum subscriptione & assensu Episcoporum viginti, atque in Remensi Ecclesia Clericos aliquot ordinavit: quos Hincmarus sedem illam adeptus pro Clericis habendos non censuit, utpote vitio creatos ab eo qui legitime restitutus non esset. Qua de re illi cum apud synodum Sueffionensem expostulassent, synodus secundum Hincmarum pronuntiavit.

* Extat e-
tiam supra
Pag. 341.Pag. 50.
act. 2.* Editur
in to. viii.
Concilior.
Pag. 1928.

Pag. 50. **H**ERIMANNVS] De quo iterum tit. xii. cap. 1. Apud Lupum Abbatem epist. 84. & 99. *Herimannus Episcopus Nivernensium.* Hujus sunt in armariis Ecclesie Nivernensis tabule * quibus Canonicos in ea numero sexaginta constituit, eorumque stipendiis partim ex facultatibus Ecclesie, partim ex propriis, stas aliquot villas delegat. Habent & Karoli Regis diploma, quo tabulas Herimanni jam ante in conventu Episcoporum Parisiis anno dcccxxix. mensis Novembri approbatas regia etiam auctoritate confirmavit apud Vermeriam 1x. Kalend. huij Indictione xii. triennio videlicet ante synodum in qua versamur.

Act. 3.

DE BURCHARDO] Diaconus hic erat è regno Lotharij, VVenilonis Senonum Archiepiscopi consanguineus; ut ex anonymo ejus avi scriptore didicimus, qui sub revelationum legati Ecclesiarum nomine multa sui temporis memorabilia persequitur. Narrat ergo Burchardum à Ka-

rolo Rege accitum, & Carnutensem Ecclesiam, Deo irato, ac publica de eo fama reclamante, impositum, atque à VVenilone hoc anno dccccliii. quarto, id est Junio, mense consecratum. Nunciatum idem inter Missos dominicos tit. xiv.

LVGDVNENSIVM PARDVLVS] Hoc est Laudunensium, ut tit. xii. cap. 1. Vetus enim & verum ejus urbis nomen Lugdunum, vel cum adjuncto Lugdunum clavatium. *Gregor. Turon. lib. 6. cap. 4. Testamentum S. Remigij MS.* Quo modo in synodis saepe subscribunt Episcopi Laudunenses. Neque aliter in nummis Lauduni cufis; ut in hoc videre est, cujus in antica parte KARLVS GRATIA DEI REX in postica LVGDVNI CLAVATI.

CAVSAM ABSENTIAE SVÆ] Alioqui ad frequentandas synodos minimè segnis erat Aldricus, cum multis interfuisse constet, ut Vermatiensis, in qua restitutus est in imperium Ludovicus anno dcccxxxv. & sequenti anno Aquisgranensis, unde legatus cum Erchanrado Parisiensi ad Pippinum Aquitanie Regem missus est. Parisiacenti quoque anno dcccxlvi. & triennio post Turonica.

PIPPINVS A SVIS] De anno quo Pippinus hic junior in patri potestatem venit atque in monasterium Sueffionense detrusus est, scriptores non consentiunt. Annales Pithoxani & Regino adscribunt anno dccccli. Siebertus anno sequenti, cui favet Chronicum Memmianum, quod ipsum etiam mensent notat: *Anno, inquit, dccccliii. Lambertus Comes à Gauzberto Cenomannensium Comite Kalendis Maij occiditur, Eodem anno mense Septembris Karolus nepotem suum Pippinum adquisivit.* Lamberti porro eadem in eundem quoque annum conjicit aliud Chronicum Engolismense Tilianum.

DVO MONACHI] Horum opera elapsum è monasterio Pippinum auctor est Regino. Nunc igitur hoc nomine à synodo plectuntur. At Pippinum è fuga tandem retractum castròque Silvaneccensi ad custodiam denuo inclusum Regino idem narrat. Cetera Hincmaro debemus, qui Pippinum in illa sua fuga sese paganis, id est, Nortmannis foeciasse atque illegitimas & incestas nuptias iniisse docet in consilio quod Karolo Regi suggerendum de penitentia Pippino irroganda postea scripsit, cum is de antea actis dolere ac monachi habitum repetere velle diceretur. Regino locus in tota hac historia depravatus est, non solum quòd *Insula Neleis pro in Silvanensis legitur, sed quòd injectis perperam Ludovici & Lotharij nominibus, quae de Pippino juniore scripta ab auctore fuerant, ad Pippinum patrem detorta sunt.* Sincerior codex S. Arnulfi, qui omnibus his navis caret.

RAGANFRIDVM DIACONVM] Sacri palatij Notarium. Qui falsa regio nomine precepta seu diplomata condebat, cum verisimile est è Notariorum numero fuisse qui in palatio sub Archicancellario merebant. Quare hunc illum esse Raganfridum conjicio cujus nomen in quibusdam Caroli Calvi diplomatibus legitur, ut in confirmatione privilegiorum monasterij S. Dionysij: *Raganfridus Notarius ad vicem Ludovici Abbatis recognovit, Compendio xii. Kalendas*

Tom. II. *Februarius anno IV. regnante Karolo Indictione VII. quod est anno DCCCXLIV.*

SEPTIMA ACTIONE] Secuti sumus exemplar Ecclesie Bellovacensis, cum quo Pithæanus item codex & Tilianus ac Laudunensis consentiunt. Metensis verò noster hujus capituli loco, & præcedentis de Raganfrido, quæ hic penitus omittit, sex alia subiungit capitula, atque in his definit, quorum primum est, *Vi in civitatibus & monasteriis*, & cetera, quæ videre est in synodo Sueffionensi tomo III. Conciliorum. Ab illa enim editione Metensis MS. hac in parte non discrepat. At qui codices alios concinnarunt, propterea sex istis capitulis abstulerunt quia in duodecim aliis quæ sequuntur eadem comprehendere videbant.

ISTA CAPITULA] Perique codices inscriptione ista carent. In Laudunensi verò hæc non à Karolo sed coram Karolo Rege constituta dicuntur. Excerpta enim sunt ex gestis synodalibus Concilij Sueffionensis, cujus brevem summam continent, ex qua de singulis, quæ in eo Concilio acta sunt, quid decretum fuerit intelligimus. Quod aliqui penitus ignorarent, cum ex actis synodi, præter ea quæ ad primum caput, hoc est, ad Clericos ab Ebone Remensi post abdicationem ordinatos pertinent, nihil superfit. Quidam codices, in quibus hæc seorsim seposita leguntur, inscriptionem habent: *Capitula Karoli Regis junioris facta in monasterio S. Medardi*. Sunt autem memorialia capitula Missis dominicis in diversos regni pagos & provincias iturus tradita, ex quorum præscripto mandata exequerentur. De mittendis ergo legatis Sueffione synodi rogatu statutum fuerat, & capitula quæ illis commendarentur constituta: sed Missi Novembri postea mense designati, & pagi apud Silvacum distributi tit. xiv.

Pag. 33. INBREVIENT] in breves seu pittacia referant & describant, ut tit. vii. tit. xxxii. tit. xxxvi. Hincmarus adversus nepotem cap. i. *habebas inbreviatos quos infantes sine baptismate & quot homines sine communionem inde obierint*. Nithardus libro quarto: *mitterentque per universum imperium, & inbreviarentur*. Breves dicebant quos vulgus rotulos & inventaria vocat. Lupus episc. 80. *Breves etiam quos de facultate monasterij vestri mittere debuistis*. Karolus M. in Capitulis anni DCCCXIII. *De rebus quæ Hildegarda Regina tradidit fuerunt, volumus ut fiant descriptæ breves, & ipsæ breves ad nos fiant adactæ*. Inde inbreviator in Documento de examinatione VVilberti Episcopi Catalaunensis: *Inbreviator sive descriptor stipendiorum regalium*.

Pag. 55. c. CASTITIIIS] Malè hic duo libri *castiticiis*, alij omnes *castiticiis* aut *castitis*, ut tit. xxvii. cap. 14. *Adificet villas vestras moderatis castiticiis*. Quibus ex verbis castitia intelligimus ad struduras & adificia pertinere. Quod ipsum eu Ludovici Pij constitutione intelligere est lib. V. cap. 279. ubi cum monasteriorum claustris comparat castitia Ecclesiarum, id est, adificia quæ ad Ecclesias pertinent & illis coherent. Sic igitur villarum castitia interpretatur quæ in villis in adificata sunt. Vetus charta S. Germani Parisiensis: *Mansum dominicatum cum casa & aliis castiticiis*.

quæ casalia dicuntur in alia veteri charta S. Benigni: *Mansum indominicatum cum casalibus super extructis*, atque alia passim hujusmodi.

NOSTRAM HARMISCARAM] Tit. Pag. 16. c. xxiii. cap. 9. *talem harmiscaram sicut nobis visum fuerit sustinere*. Tit. xl. c. 9. *dignam harmiscaram à nobis dispositam*. Tit. lxxx. cap. 8. *Insuper nostram harmiscaram secundum modum culpa & ut nobis placuerit sustineat*, & aliis loci in quibus omnibus harmiscara, aut harmiscara interdum etiam hartscara legitur, harmiscara, quod alij scribunt, nusquam. Ex hoc autem capitulo & aliis quæ descripsimus liquet harmiscaram graviolem multam fuisse, quæ à Principe pro arbitrio extra ordinem imponi solebat. Hincmarus Laudunensis Hincmaro Remensi: *Se velle ad meam mercedem venire & sustinere qualem illi commendaßem harmiscaram*.

XII.

Synodi apud Vermeriam.

PVD VERMERIAM PAL.] Tit. xix. Pag. 57. cap. 11. In Capitulis Karoli Magni anno octavo imperij: *De operibus palatii ad Vermeriam*. In diplomate Karoli junioris pro Ecclesia Remensi apud Flodoardum lib. 3. cap. 4. *Altum Vermeria palatio regio*. Sita est ad Iliam fluvium. Aimoinus lib. 4. c. 57. de Karolo Martello: *agrotare capis in villa Vermeria super fluvium Iliam*. Hodie Verberia, non procul Compendio. Concilij apud Vermeriam, cui Pippinus interfuit, meminit Gratianus 29. q. 2. c. 4. cujus canones XXI. * extant in codice nostro Metensi. * Editi sunt supra to. i. pag. 161.

CHVONRADO NOBILISS.] Idem qui primo loco inter proceres numeratur tit. xxxi. 2. & à Vvalafrido Strabo *Nobilissis apex* dicitur in carmine ad Chonradum Comitem. Quo fit ut de Contado conjicere liceat Iudith Regine fratre: de qua qui scribunt, Vvelsonis nobilissimæ Comitis filiam tradunt fuisse.

ABBA FULRADVS] Tit. xxvii. c. 7. Ibid. *Fulradum Abbatem monasterij S. Dionysij, & summum Capellanum regis Pippini*. Eodem etiam Capellani munere functus est apud Karolomanum Regem, ut Karolomani ipsius de S. Dionysij mercato diploma testatur. Sed Fulradi & legationum quas ad Zachariam, Paulum, & Stephanum Pontifices summa cum laude gessit, clarior est memoria quàm ut illustrari debeat. Hoc non perinde omnibus notum, præter hunc alterum ejusdem nominis Abbatem Fulradum fuisse, Karoli Martelli ex Hieronymo filio nepotem, quod ex his Theodulfi Aurelianensis verbis didicimus. *Condere cepit opus hujus venerabilis aulae*.

Abbas Fulradus nobilitate eluens, Namq; huic Hieronymus Carolus pater exitit illi, Qui proprie specimen genis ad alta tulit, Bella gerens, pacemque tuens, qui culmina regni Ad prolem misit auxiliante Deo.

De sancti Quintini æde sermo est, quam à Fulrado hoc Abbate structam ait anno DCCCXV. Karolo ergo magno superstes fuit. Sed ut ad nostrum redeamus, in Karoli ejusdem magni Regis diplomate, quod Fulrado Abbati concessit, com-

TOM. II. memoratur inter cetera monasterij bona, In pago Alsacinsē cella S. Alexandri, ubi ipse corpore quiescit. Hoc nempe est Lebrahe monasterium in Alsatia.

Ibid. **ABBAS HLVDOVVICVS**] Magni & hic nominis Abbas, Karoli Calvi propinquus. Sic enim appellat in diplomate quodam pro monasterio S. Dionysij: *Vir venerabilis ac propinquus noster Ludovicus Abbas monasterij Apostolorum principis excellentissimorumque Christi martyrum Dionysij, Rustici, & Eleutherij.* Suprà tit. 111. inter eos relatus est qui Vernensi Concilio præsidebant, & tit. xiv. inter Missos dominicos numeratur, & quidem ante Yrminfridum Episcopum. Fuit præterea Caroli ejusdem Regis Cancellarius, epistolare in palatio gerens officium, ut loquitur Lupus Ferraciensis, cujus sunt aliquot ad Ludovicum Abbatem epistolæ quæ summam illius auctoritatem declarant. Scribit ad eundem Hincmarus Remensis, & Abbatem suum vocat, apud Flooardum lib. 3. c. 24.

XIII.

Apud Valentianas.

PAG. 61. **AD VALENTIANAS**] Tit. xiv. in præfatione, & tit. xxxiv. cap. 2. & 4. quibus in locis hujusce apud Valentianas cum Lothario Imp. colloquij fit mentio. Einhardus Abbas ad Augustam: *Postquam de Aquis exivi, tantis corporis incommodis affectus sum ut de Trajecto vix decimo die pervenire possem ad Valentianas.* Valentianæ ad Scaldim fluvium notæ sunt, ad quas synodus etiam Karolus M. habuisse dicitur anno dcccxxi. ut est in annalibus Pithæanis. Erant illæ tum quidem in ditione Lotharij, quippe trans Scaldim positæ; at postea in divisione regni Lotharij junioris Carolo cesserunt cum reliquo pago Cameracensi.

XIV.

Apud Silvaticum.

PAG. 61. **IN SILVATICO**] Ita hoc loco libri plerique, At iidem tit. xv. & tit. xviii. ubi rursum hujus loci atque horum capitulorum fit mentio, non Silvaticum, sed Silvaticum vocant, quo modo hic etiam codex Laudunensis & Bellovacensis. Sive igitur utrumque loco nomen fuit, sive in Silvatico corruptum est, constat hallucinari eos qui cum Silvatico confundunt. Procul namque aberat Silvaticum villa regia in pago Laudunensi, ut Hincmarus Laudunensis docet in epistola ad Remensem: *Relegi scripta qua mihi destinasti, instante anniversario mei traditionis perpetrata mea in parochia in loco qui dicitur Silvaticus.* & tit. lxi. cap. 32. *Silvaticus cum toto Laudunensi.* Meminit Lupus Abbas epistola 55. & 57. & Aimoinus multis locis.

c. 1. **PARABOLAVERVNT SIMVL**] Tit. xxv. cap. 3. *Quia iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludovico parabolavit, & tit. xxvii. cap. 4. quicquid cogitavit, parabolavit, & fecit.* Parabolare ergo dicebant quod nos parlare, id est, loqui.

PAG. 64. c. **CENSVM DE MANSO**] Ecclesiæ cujusque. Mansus dicebatur fundus, hoc est, certus

agri modus cum structura plerumque ad mansio- TOM. II. nem. Hincmarus epistol. 7. c. 34. *Quidam res comparant, & in illis structuras faciunt, & in eisdem mansis feminas recipiunt, quæ domus curam gerant.* Italis massa, ut apud Cassiodorum & Gregorium magnum sæpe, atque in formulis antiquis Ecclesiæ Romanæ: *Colonis & familia mansarum sive fundorum.* Regum autem edictis sancitum fuerat unicuique Ecclesiæ unum mansum integrum absque ullo servitio adtribui, lib. 1. cap. 85. Vnde Hincmarus idem in Capitulis quæ anno dcccclii. Presbyteris dedit, referri ad se inter cetera jubet: *Si habent mansum habentem hennuaria duodecim.* Frotarius Episcopus Leucorum Drogoni Metensi: *Quædam vestri juris basilica in providentia nostra consistunt, qua nec mansorum subjectione fulciuntur, nec sacerdotum præsentia custodiuntur.* Quare de hoc manso censum aut aliud quodvis servitium exigi nefas fuit. Ea immunitas mansi dicebatur, ut tit. xl. cap. 9. *Seniores immunitatem de manso ad Ecclesiam dato conservent.* Nunc ergo qui hanc infringant coërceri à Missis jubentur, & tit. xxxvi. cap. 2. & tit. xxxvii. cap. 11. Ludovici Pij exemplo, qui idem statuit lib. 5. cap. 100.

DE COLLECTIS QVAS HERIZVDH] PAG. 61. c. Tit. xxxiv. cap. 4. Collecta hoc loco non quælibet populi congregatio, sed cum nefariè ad resistendum aut ad vim faciendam colligitur. Tit. xxxvi. cap. 18. *Qui Comiti collecta manu resistere præsumpserit, d. c. solidos culpabilis judicetur.* quod caput ex his sumptum est quæ Karolus M. anno tertio imperij legi Salicæ adjeicit. Quod collecta manu hic dicitur, alibi cum collecta simpliciter, ut lib. III. cap. 64.

SONVM INDE AVDIERT] Rumorem. c. 1. In Evidicatione mancipiorum S. Remigij, quæ Hincmari jussu facta: *Residentes in placio publico audierunt sonum de his mancipiis, quod servi & ancilla meriti esse deberent.*

LEVDEM NON SOLVAT] Tit. xlv. cap. 12. *Et si talis malefactor in illa persecutione occisus fuerit, qui eum occiderit leudem inde non solvat.* Hinc apparet leudem dictam fuisse compositionem quæ homicidij causa fiebat, id est vveregildum. Karolus M. Imper. anno octavo: *De servis vero, si quis alterum servum absque judicio & sine culpa penâiderit, & ibi mortuus fuerit, vveregildus ejus domino solvatur: & si de ipsa morte evaserit, ipse ipsam leudem recipiat, & liber permaneat.* Idem alibi. *Nemini licet servum suum propter damnum à se dimittere: sed juxta qualitatem culpa dominus ejus pro ipso servo respondeat, aut componat quicquid ille fecit usque ad semiplenam leudem liberi homini.* Quicquid super hoc fuerit, irregaudisio esse videtur.

FAIDAM PORTARE] Tit. xlv. c. 2. Ibid. & Karlomanni tit. lxi. cap. 3. 10. 11. Faida est gravis & aperta inimicitia ob eadem ferè aliquam suscepta. unde & vindictam mortis interpretantur. Synodus apud Compendium sub Pipino Rege cap. 18. *Si qui propter faidam fugiant in aliam patriam, & dimitunt uxores suas, nec illi viri nec illa femina accipiant alterum conjugium.* Hinc illa in Capitulis, *de faidâ coërcendis & de*

Tom. II. & de faldis pacandis lib. 1v. cap. 27. & 55. & in nostris tit. xl. cap. 10. ut faldia pacificetur. A faldia faldofus, qui faldiam patitur. Einhardus Rabano Abbati: pro eo quod faldofus sit. & cum inimicis suis, & his qui vice sua insidiantur, hoc iter agere non audeat.

lib. c. 6. LATRO FORBANNITVS] in forbannum missus & proscriptus. Tit. xlv. cap. 1. & 3. quem Meziban vocabant. In Capitulis Karoli M. anno nono: De Meziban, id est, latrone forbannito, ut unusquisque Comes alio mandet, ut nullus eum recipere audeat.

pag. 67. MARASCALCOS AD FODRVM] Marascalcus praefectum seu curatorem equorum sonat. Lex Alamannorum tit. lxxix. palforibus & artificibus mariscalcos adgregat. c. 4. Si mariscalcus, qui super xii. caballos est, occiditur, xl. solidis componatur. Ita hoc loco marascalcos equifones dicere videtur, & fodrum pabulum equorum. Karolus M. in Capitulis anni dccciii. Vt nullus audeat in nocte negotiari, excepto vivanda & fodro, quod iter agentibus necessaria sunt. Fodrum ad caballos Hincmarus in Capitulis suis anni dcccxxxvii. Neque ducatis superflue homines, per quos illos gravetis in cibo & potu & fodro ad caballos. At fodrum, sive fodrum, interdum est annona militaris. Auctor vite Ludovici Pij: Inhibuit à plebeis ulterius annonas militares, quas vulgo fodrum vocant, dari. Et à fodro fodrarij, qui fodrum exigunt. Hincmarus idem Karolo Regi anno dcccclix. Mittere homines, secundum consuetudinem praedecessorum vestrorum, qui in longius pergant propter fodrarios, & curam de pace accipiant. Apud nos fodrarij hodie dicuntur metatores mansionum; & hoc munere in equestribus turmis qui funguntur, marascalcus hospitiorum nuncupantur.

pag. 68. SCACH VOCANT] lingua Teutonica, Nam & hodie Germani latrocinium scach vocant. Otto Imp. lib. 11. legum Longobardicarum tit. 55. l. 37. De furto aut scachbo, si ultra sex solidos fuerit, similiter ut per pugnam veritas inveniat precipimus. Inde schacorum ludus, ludus latrunculorum.

TESCETIAM] Sic veteres libri hoc loco. At tit. xlv. cap. 3. ubi vox eadem saepius repetitur, testetia perpetuo scribitur: De illis qui infames vel clamorosi sunt de ressecis vel latrocinis & rapacitatibus & assalturis. Origo vocis obscura est, sed nota ex his capitulis significatio.

MISSIS DOMINICIS] Quos supra legatos à latere vocavit. Tit. 111. cap. 2. Quasumus ut scelerum patratores & apostolica discipline contemptores, missi à latere vestro probata fidei legatis, absque respectu personarum coereantur. Missi ergo dominici dicebantur quos Princeps extra ordinem in diversas regni partes ad justitias faciendas (sic enim loquebantur) eum amplissima potestate dirigebat. Cujusmodi legationum exempla passim extant: sed duo maxime illustria memorentur, unius sub Karolo Magno Imp. cujus meminit Flodoardus lib. 2. c. 18. alterius sub Ludovico Pio, quae in Capitularibus lib. 11. cap. 25. describitur.

CENTENARIJ] Iudices minores, qui per centenas jus dicebant sub Comite. Comes enim Tom. II.

judex erat totius pagi. Pagus verò Comitatus, id est, comitatus, dividebatur in vicarias, centenas, decanias; in quibus iudices erant Vicarij, Centenarij, Decani. Decretio Childeberti Regis cap. 9. Si quis Centenarium aut quemlibet iudicem. & cap. xi. causator Centenarium cum centena requirat. Tit. 111. Karolomanni cap. 9. Comes precipiat suo Vicecomiti suisque Centenariis. In Capitulis Aquensibus Karoli M. anno decimo imperij: Vt ante Vicarium & Centenarium de proprietate aut libertate iudicium non terminetur aut acquiratur, nisi semper in praesentia Missorum imperialium, aut in praesentia Comitum.

PAGER MISSATICOS] Missaticos & missatica dicebant regiones tractusque provinciarum per quos Missorum dominicorum legatio & potestas porrigebatur. Tit. xlii. cap. 2. Si de uno regno in aliud, aut de uno missatico in aliud fuerint. Tit. xlii. cap. 2. Episcopi in suis parochiis, & Missi in illorum missaticis, Comitibusque in eorum comitatibus, & in praefatione tituli hujusce ad Missos per regnum constitutos: ut sicut in missaticis consancti & deputati esset, simul conveniant. & aliis locis saepissime. Hi missatici quamquam alias majores minoreve pro arbitrio Principum institui solebant, semper tamen amplissimi erant, & plures pagos comitatibusque continebant, quod ex brevi subditto videre est, in quo missatici duodecim pagos continent supra octoginta. In hac ergo legatione Carolus regnum suum universon, excepta Aquitania, quae tunc seorsum regebatur, & Britannia, quae rebellat, in duodecim regiones seu missaticos distribuit, atque in his duodecim Missorum dominicorum collegia constituit: quorum singula, ut mos erat, Episcopum aliquem aut simul etiam Abbatem & Comitem unum pluresve designatos habuere.

REMTIANO] pago Remensi. Pagorum hic nomina pro illius seculi usu mirum in modum depravata leguntur, ut Aderriso pro Atrebatensi, Rotmense pro Rodomensi sive Rotomagensi, Bagisino pro Bajocensi, Lisvino pro Lexoviensi, Carrentino pro Carnotensi, Alciodrilo pro Autisiodorensi. Sed horum tamen quae pagos denotant, in quibus capita sunt civitatum & dioeceseon, facilis est conjectura; difficilior in ceteris, quae minores pagos significant, quorum multi in unaquaque dioecesi. Obscuriora enim sunt pleraque, quod ista pagorum distinctio post primam & secundam Regum nostrorum stirpem observari desierit, ac nomen quoque ipsum pagi deinceps, praeterquam in vernacula lingua, vix usurpatum sit. Quare non aliunde ferè explicari queant quam ex illorum temporum scriptoribus & monumentis. Longum esset singula persequi. Vt viam curiosis aperiamus, in paucis quibusdam experiemur.

VONZISO] pro Vongiso seu Vongensi, ut est apud Flodoardum lib. 2. c. 18. Alcuinus in vita S. Vedasti Episcopi: Venerunt in quendam pagum qui incalarum illius consuetudine Vungise pagus dicitur, prope Regulicam villam, quae sita est super florigera Axone fluminis ripa. Quo ex loco docemur pagum Vongensem ad Axonam fuisse, in eo nimirum tractu quae Remis Treviros est iter, quod iter describitur vetus Itinerarium Vungumvicium in eo locat lapide à Durocortoro

8
Tom. II.
in
ca-
o &
an-
of-
an-
tum
cap.
ino
nte
an-
tum
dice
am
nia
ate
an-
Se-
ato
ci-
&
lo,
] pag. 62
na-
1-
re-
Ti.
re-
idem
vic-
cel.
em. c. 5.
que
bli-
tenti
cap. lib.
nec
com-
d est
ave-
sque
ranu
si de
piae,
icet
: sed
ser-
fecit
niti.
e 91-
c. 2.
Faldia
è ali-
inter-
Pap-
giant
e, nec
conu-
cendit
& de

Tom. II. xxii. *Vongum municipium* à Flodoardo dicitur. in præcepto Ludovici Pij pro Ecclesia Remensi *Castrum Vongense*. Nomen hodie retinet in illo tractu quem dixi, ubi olim pagus Vongensis.

FOLECOINVS] Episcopus Tarvanensis, qui Corbeiensi privilegio cum ceteris subscripsit in synodo Parisiensi anno dcccxlvi. Reliqui Episcopi jam noti sunt omnes ex synodo apud Vermeriam tit. xli. præter Dodonem Andegavensem, qui Sueffionensi hoc anno interfuerat, & Burchardum Carnotensem, de quo dictum est tit. xli.

Pag. 69. TELLAV] Series ipsa inter Caletensem agrum, qui pars est pagi Rotomagensis, & Vitruu, id est, Vimacensem, in eadem maris ora positum fuisse hunc pagum ostendit. quod verum est, confirmaturque ex tabulis antiquis, quæ docent Ludovicum Pium monasterio S. Medardi apud Sueffiones concessisse *Arcas in pago Tellav, & Nidum Corbini in eodem pago*. Tellav ergo pagus, ubi castrum Arcarum, is erat qui nomen postea fecit comitatu Talogij, cujus nempe castrique in eo conditi meminit Villelmus Gemmeticensis lib. 7. cap. 7. & Ordericus Vitalis libro sexto. Alij Talovium appellarunt. Tellav, ut hoc loco, scriptum est in diplomate Caroli Calvi pro S. Dionysio: *Et solitum censum de venna qua est super fluvium Loch in pago Tellav piscatorum cum manso uno. In eodem pago villam qua dicitur Levitnewallis, & mansos supra mare sitos, qui nuncupantur mares, cum integritate*.

OTLINGA SAXONIA] Habitasse aliquando Saxones in ea ora Gallie quæ ostiis Sequanæ alluitur argumento est nomen littoris Saxonici, quod in Notitia utriusque imperij legitur sub dispositione Ducis Armorici & Nervicani. Proprius etiam locus indicat Gregorius Turonensis, cum Saxones Bajocassinus nominat lib. 5. historie c. 27.

Pag. 70. MADRICISO] Madriacensi. In legatione Karoli magni, cujus partem nobis exhibuit codex Metensis: * *In Parisiaco, Melitano, Meledunensi, Provinensi, Stampensi, Carnotensi, Pinciacensi, Fardulsi & Stephanus. In Cenomannico, Oxmensi, Lisvino, Bajocassino, Constantino, Abrincaino, Ebreicino, & Madriacensi, & de illa parte Sequana Rodomensis, Magenardus Episcopus & Madelgaudus*. Aliter, ut patet, quam in ista Missis dominicis distributi fuerant pagi. Madriacensis tamen in utraque cum Ebroicensi ut vicinis conjungitur. Situm enim in hoc pago fuisse monasterium S. Leufredi, quod ab ipso Ebroicorum capite Mediolano paucis milibus abest, docet Karoli simplicis diploma apud Aimoinum lib. v. cap. xlii. & S. Leufredi vita cap. 10. Madriacensis præterea pagi meminit alterum diploma S. Dionysij, cujus partem edidimus in Notis ad Goffridum Abbatem lib. 2. ep. 16.

MORVISO] Morviensi. Fuit autem pagus Morviensis, ut hic locus indicat, Pruviniensi confinis. Quod Karoli Calvi pro S. Dionysio literæ confirmant: *villam Novigentum supra Sequanam in pago Morviensi sitam*. Idem in aliis: *villam Matriniacum nomine in Morviensi comitatu sitam*. atque in eodem pago Buxidum quoque & Altam ripam nominat. quæ omnia in

Tom. II. illo tractu sita sunt. Quin & Rosontum villam in eodem pago Rex idem commemorat in diplomate pro monasterio Cellensi, quod legitur in Antiquitatibus Tricassinis, nisi quod *Morviensi* perperam ibi excusum est pro *Morviensi*. Aliud ergo est pagus Morviensis hoc loco, aliud Morvenni pagus, qui nomen hodie retinet in diocesi Augustodunensi, quamquam & hic quoque Morviensis pagus dicitur in literis Herimanni Episcopi Nivernensis.

HATVARIIS] Crebra fit hujus pagi mentio in tabulis Besevensis cœnobij, quod ipsum fuisse memorat in pago Attoariorum, Chronicum etiam S. Benigni Hugonis meminit Comitis Attoariorum. Finitimus erat pagus comitatûque Attoariensis pago Cabillonensi & Tornedrisio five Tornodorensi, inter utrumque interjectus. Diversæ autem ab his fuerunt Attoariæ tum Belgicæ, tum Germanicæ, quæ nominantur in divisione regni Lotharj tit. xliii. & in præcepto Ludovici Pij de divisione regni inter filios, atque ab his pagus Attoariensis in Chronico Laureshamensi. Ceterum in eadem Karoli M. legatione longè amplioribus terminis hic missaticus definitus est. Sic enim describitur: *In primis de Aurelianense civitate ad Segonnam quomodo rectum est, deinde ad Treca cum Tricassinio toto. Inde ad Lingonas, de Lingonia ad Bisfancion villam partem Burgundiam. Inde vero ad Augustidunum, postea ad Ligerem usque ad Aurelianensium Missi Magnus Archiepiscopus & Godefridus*.

X V.

Apud Attiniacum.

Pag. 69. APUD ATTINIACVM] Attiniaco palatio tit. xxvii. & tit. llii. inter palatia regia numeratur cap. 31. In parrochia, hoc est, in episcopatu Remensi fuisse Hincmarus testatur in epistola ad nepotem, quam recitat Flodoardus libro tertio. Nec verò longiore opera eget Attiniacus, cum de nomine nunc etiam notus sit ad Axonam fluvium, multis olim synodis & placitis Regum illustris.

DE MARITIMA CUSTODIA] Einhardus c. 1. 2. epistola 22. *Homines nostri secundum ordinationem & iussionem Domini Imperatoris ad custodiam maritimam fuerunt*. Lib. iv. Capit. 5. *Comites qui ad custodiendam maritimam deputati sunt*.

Pag. 70. ADFLECTIONEM AQUITANICAM] Vnde hæc nata sit docent annales Pitheani dccccliii. & dccccliv. Narrant enim post Gozberti Comitis interitum, quem Carolus Rex iussit occidi, instigatum ab illius propinquis per legatos fuisse Ludovicum Germaniæ Regem ut Aquitaniam invaderet, missumque à patre Ludovicum filium ut periculum faceret, sed cum à ceteris non susciperetur, re infecta rediisse. Hinc igitur liquet tum cur Ludovicus huic colloquio & sequenti cum fratribus non interfuerit, tum cur ex Aquitania nonnulli à factiosis pulsi excederent.

Pag. 71. SACRAMENTVM FIDELITATIS] Non ab simile sacramentum quod à Karoli Magni Missis exigebatur, cujus hæc formula in eodem codi-

Tom. II. *cc nostro Metensi. * Promitto ego quod ab isto die in aeterna fidelis sum Domino Karolo piissimo Imperatori, filio Pippini Regis & Beribana Regina, pura mente, absque fraude & malo ingenio, de mea parte ad suam partem, & ad honorem regni sui, sicut per drictum debet esse homo domino suo. Sic me adjuvet Deus, & ista sanctorum patrocinia que in hoc loco sunt, quia diebus vita mea per meam voluntatem, in quantum mihi Deus intelletum dederit, sic adendam & consentiam.*

S E C U N D U M M E V M S A V I R V M] In sacramento Ludovici & Karoli fratrum Romana, id est, vernacula, lingua concepto apud Nithardum lib. 111. * *In quantum Deus savir & podir me donat, quod est in adiunctione Lotharij tit. xxv. quantum Deus mihi scire & posse donaverit, & in formula juramenti ab Hincmaro exacti: quantumcumque plus & melius sciero & potuero, & in sacramento Regis tit. xxvi. quantum mihi Deus intelletum & possibilitatem donaverit.*

I N M A L L O R E M I S] Mallus & mallum, publicus conventus majorum causarum iudiciorumque causa. Missorum autem erat idoneis per missaticos suos locis malla celebrare, atque in his tum cetera exequi, tum fidelitatis sacramentum Regis nomine exigere. Hoc igitur est exemplum malli Remis coacti, cum brevi vassorum qui fidelitatem in eo malle jurarunt: inter quos qui Decani nuncupantur, minores, ut paulo ante dictum, iudices erant, qui per decanias jus dicebant. Hincmarus epist. iv. cap. xv. *Comites & Vicarij vel etiam Decani plurima placita constituent.*

XVI.

Apud Leudicam.

71. **A** P U D L E U D I C A M] Leodium, Tit. xviii. in Leodico, quo modo & in vita Karoli M. anno d c c l x i x. *Celebravit Pascha in Leodico vico publico.* Vicus tunc erat, nunc civitas ampla & nobilis. Liugas vocat tit. xliii. in divisione Regni Lotharij. Legiam alij, ut Ioannes Papa X. in epistola ad Carolum Regem.

73. c. **P** E R T U R B A T I O N E Q U A M F I L I J S] Ludovicus junior, Aquitanicam incursionem significat, de qua jam dictum tit. xv. Hæc nimirum causa cur abist ab hoc item congressu Ludovicus pater, & cur sese adversus illum Karolus & Lotharius novo fœdere ac firmitate conjungant, de qua in adiunctione Karoli tit. xxv. cap. 1. & 3.

XVIII.

Apud Bonoilum.

77. **A** P U D B O N O I L V M] Vicum agri Parisiensis, Bonogilus Lupo Abbati epist. 18. *Ad generale placitum occurrendam, quod in pradio quadam Parisiorum, cui Bonogilo nomen est, incipiet Kalendis Iulij celebrari.* Hincmarus in præfatione posterioris refutationis Gothescalci: *Sermonem Flori, quem mutuaime Heriboldo Autisiodorensium Episcopo in synodali conventu apud Bonoilum exscripsimus.* Sed Lupus de alio quodam superiore conventu loqui videtur, Hincmarus de hoc ipso. Est & in agro Meldensi ultra Matronam ejusdem nominis vicus alter, qui villa Tom. II.

Bonogilus appellatur in vita Ludovici.

Tom. II. **D** O M N I A P O S T O L I C I] Benedicte III. Papæ. Dubium non est quin Benedicte intelligat: sed quam ejus increpationem dicat, incertum. De hac autem sedis apostolica comminatione iterum tit. xxvii. cap. 8.

B A R O N I B U S V E S T R I S] Regni primoribus, Hincmaro interprete, qui quos regni primores dixerat, quorum consilio & opera post mortem Pippini patris Karolomanni & Karolus Reges levati sunt, eosdem paulo post barones vocat epist. i. c. 6. *Nam si illi boni barones post mortem Pippini cum duobus fratribus sic sano consilio egerunt ut pax inter fratres Reges & inter regni primores ac populum esset.* Diutissime apud nos ulus perfectavit ut barones universi dicerentur optimates. In actis visitationis Simonis Archiepiscopi Bituricensis anni m c c l x x v. *Delatum fuit corpus Philippi Regis defuncti in Aragonia processionaliter ad majorem Ecclesiam, & receptum in ea à D. Archiepiscopo & Episcopo Carnotense, presente novo Rege, qui corpus prædictum gestabat inter brachia unâ cum multis baronibus, & post alia, ubi de Missa quæ ab eodem Archiepiscopo postriede pro defuncto celebrata est, presente novo Rege, Episcopo Carnotense, & Othone Comite Burgundia, & pluribus alijs baronibus & personis.*

XIX.

Ad Francos & Aquitanos.

79. **Q** U I A B E O D E S C I V E R A N T] & Ludovici partibus post Aquitanicos motus occulte studebant. Qui sequuntur tituli quatuor, ejusdem sunt argumenti, pertinentque ad diversas legationes quibus Karolus Rex istos sibi conciliare atque ad fidem & officium revocare conatus est. Res autem, ut sequentia post docebunt, excito è Germania Ludovico, in apertum tandem bellum erupit.

A V U N C U L V S R H O D U L F V S] Iudith Augustæ Karoli matris frater. Duo ejus fratres in historia nostra celebrantur, Conradus & Rodulfus, apud Theganum cap. 36. & Nithardum lib. 1. De Conrado superius tit. xii. De Rodulfo Hincmarus in epistola Karolo Regi scripta anno d c c c l i x. *Avunculum vestrum Rodulfum, qui Deum timet, & malum odit, & vos ac regnum vestrum carum habet. Idem Nicolao Papæ: Rodulfus quoque ejusdem filij vestri Domini nostri Regis avunculus, apud Flodoardum lib. 3. cap. 13. Vixit ad annum usque d c c c l x v i. Illo vivere desuit, ut auctor est Ado in Chronicis: Anno d c c c l x v i. regnante Karolo Ludovici filio, duo filij illius moriuntur, Hlotharius Abbas, & Karolus Rex Aquitanorum. Avunculus quoque ejus Rodulfus, consiliarius primasque palatii, hominem exuit.*

C O N S I L I V M A C A P T A R E] Hoc eodem titulo cap. 13. *quod accipere potuerit, pacificè c. 7. habeat, pro eo quod est petere, captare, acquirere. Unde suum Italus acitare, & accipere nostris.*

C O M M I S C V L A T V S E S T] Hincmarus in epistola eadem ad Karolum Regem: *Per plurimum ora vulgatur vos dicere quoniam de istis raris atque depradatiqibus nihil vos debeatis* Ibid. Ccc ij

Tom. II. *misculare, unusquisque sua defendat ut potest.*

Pag. 83.
c. 11.

ACCOGNITET] Notum faciat & promulget. Tit. XXXIII. in fine: *Hanc nostram constitutionem & in palatio nostro & in civitatibus & in mallis atque placitis seu mercatis relegi, ad cognitari, & observari mandamus.* Hincmarus epistola eadem: *Exemplar dominationi vestrae transmittit, ut jubeatis venire fideles vestros, dicentes quia eis ad cognitare vultis.* Inde ad cognitatio tit. XXXV. cognitamentum & cognitatio aliis locis.

c. 13.

ILLI SIMVLAT] Illi videtur, *il luy semblable.* Hincmarus Laudunensis ad Remensem: *ut ille possit res de sua Ecclesia ordinare, & illi liceat sicut ei simulaverit dissonere.*

Pag. 84.

c. 13.

MARRITIONEM FACIAT] Marritio detrimentum, aut jactura rei. In chartis monasterij S. Galli. charta LXI. Karlmanno Rege: *Sin autem, ipse res sine ulla marritione ad ipsum monasterium revertantur.* Item in proximo, anno secundo Karoli Regis: *Et post nostrum discessum ipsa res pro animabus nostris ad ipsum monasterium sine ulla marritione revertantur.* quod in aliis dici solet, *cum omni integritate, vel sine ulla diminutione.* Marritionem etiam hoc loco interpretari possumus molestiam aut mœrorem, qualis ex damno sequi solet. Quo sensu & majores nostri eam vocem sepe usurpabant, & nos vulgo marritum nunc quoque dicimus illum qui de re quapiam dolcat.

X X.

Missa de Basiu.

Pag. 83.

DE BASIV] Apud Salas Basiu datum proditur diploma Karoli Calvi pro monasterio S. Luciani apud Bellovacos anno regni ejus trigesimo. Est & Basiu silvæ mentio in Chronico Montis Dei de gestis Nortmannorum, quo loco Karlmanni Regis mortem, describit anno DCCCXXIV. *Karlmannus venandi causa in Basiu silva veniens, dum aprum vellet percutere, quidam ex suis, Bertoldus nomine, casu Regem vulneravit.* Nominatur etiam in Ottonis III. præcepto pro Ecclesia Cameracensi villa Basius ad Sambram fluvium. Sed de hac non agi manifestum est.

Pag. 84.

c. 3.

IN VILLA NIELFA] quæ posteris Neafla. Hæc verò notior est vel ex nominis vestigio. Neafla enim nunc dicitur in pago Vilcastino parochiæ Rotomagensis. Hincmarus contra Gothelcalcum in epistola ad Regem: *Ante triennium nobis in villa Rotomagensis episcopi qua Nielfa dicitur, quando in excubiis contra Nortmannorum infestationem degebamus.* Designat autem hunc ipsum annum DCCCLVI. quia tertio post anno scribebat, ut initio præfatus est.

X X I.

Per Adalardum Abbatem.

Pag. 83.

ISTVM MISSATICVM] Alio nunc sensu missaticum dicitur legationem ipsam & mandata Missi seu legati. ut tit. XXXI. cap. 1. Sic in visione Bernoldi, quam recitat Flodoardus lib. III. cap. 18. *Vides quomodo me adjuvit tuus missa-*

ricus? id est legatio, &, ut Hincmarus in epistola quadam ad Ludovicum Balbum loquitur, ambasciatum.

ADALARDVM ABBATEM] Adalardo Abbati scribit Hincmarus apud Flodoardum lib. 3. cap. 24. sed cujus loci Abbas fuerit non exprimitur. Nec facile est pronuntiare; tamen monasterio S. Martini Turonensis & S. Vedasti Atrebatensis præfuisse hoc tempore nominis hujus Abbates ex variis diplomatibus observatum est.

XXIII.

Synodi Carisiacæ.

ILLI EPISCOPO, MISSIS ILLIS] Sic Pag. 87. concipi solebant epistolæ generales aut chartæ quævis aliæ quæ ad diversos eodem exemplo in diversa loca dirigebantur. Singulis postea exemplis quæ fiebant adscribebatur proprium nomen Episcopi & Missorum ad quos mittebantur. Itaque in codice nostro Metensi, atque in altero quem nobiscum Heribertus Rosvicydus noster communicavit, pro generali hac inscriptione, altera his verbis expressa est: *Karolus gratia Dei Rex Hunfrido venerabili Episcopo, Ingiscalco & Berengario Comitibus & ministerialibus ac fidelibus Missis nostris in Domino salutem.* Hunfridus hic Episcopus erat Morinensis sive Tarvanensis, Folcoini nuper defuncti successor. Ingiscalcus verò & Berengarius Comites iidem ipsi qui Folcoini collegæ inter Missos dominicos electi tit. XIV. Quare in missaticum illud directum fuerat exemplar unde codices ipsi descripti sunt.

APVD CARISIACVM] Tit. XXVI. apud Carisiacum palatium. & tit. LIII. sub finem inter regia palatia excipitur Carisiacus cum forestibus. Hinc illa in diplomatibus: *Altum Carisiaco palatio regio.* Fredegarius Chronico extremo *Carisiacum villam palatii super Isaram fluvium* locat. Ut dubitari minimè debeat quin ea sit quam hodie Cresfiacum ad Isaram vocant, ut ab aliis ejusdem nominis distinguatur. Synodi apud Carisiacum plurimæ fuerunt. Ad hanc nostram anni, ut reor, DCCCLVII. referendum quod narrat Flodoardus lib. 3. c. 24. Hincmarum cum Synodo Episcoporum apud Carisiacum habita scripsisse Hilduino Caroli Regis Archiepiscopo de Isaac Episcopi electione in Ecclesia Lingonica, post mortem scilicet Teutboldi.

FRAT. N. AC NEPOT.] Ludovici, & filiorum Lotharij. Decefferat enim anno DCCCLV. Lotharius Imp. regno prius inter filios tres ita distributo ut Ludovico Italiam cum imperio reliquerit, Lothario juniori eam Gallie partem quæ ab illo (non, quod aliis placet, à patre) Lotharij exinde regnum & Lotharingia est appellata, Carolo natu minimo Provinciam. Nepotes igitur hoc loco, Ludovicus II. Imperator, Lotharius & Carolus Reges.

SECUNDVM LEGEM EAM ILLI] Non est dubium quin ita legendum sit ut editum est à Pithæo in Capitalariis lib. III. cap. 65. *secundum legem & evam.* Nam & hoc prorsus modo capitalium idem recitatur in legibus Longobardicis lib. I. tit. 14. l. 9. & in Append. II. lib.

Tom. II. IV. cap. 35. vox eadem usurpatur, quæ legem quoque præca Germanicarum gentium lingua significabat. Sed antiquarij obfcuritate vocis perculli locum hunc multis modis depravarunt. Ple-rique tamen codices sinceræ lectionis vestigia retinent, leguntque aut *secundum legem suam illi*, aut *secundum legem & coram illo*, aut *secundum legem & eam illi*.

IN BASTONICO] Arctissima custodia. Item tit. XXXII. ex lib. VI. cap. 97.

XXXV.

Apud S. Quintinum.

Pag. 97. **A**PUD S. QUINTINUM] in monasterio S. Quintini, quod ejusdem nominis oppido vicinum est in agro Veromanduorum; ubi etiam placitum Karolus idem Rex habuit anno DCCCLXXIV. de quo Aimoinus lib. 5. cap. 31. *Carolus in Purificatione B. Mariæ cum suis consiliariis placitum in monasterio S. Quintini tenuit*. In adiunctionem potro istarum colloca- tione, quia in codice Bellovacensi confusa erant & disjectæ, secuti sunt Metensem, sed in eo falsa erat inscriptio. Sic enim inscribebat quasi hæc fuissent non apud S. Quintinum, sed apud Valen- tianas, errore, ut suspicor, inde nato quod Lotharij patris & Caroli alie fuerunt adiunctio- nes apud Valentianas tit. XIII. De hac verò Lotharij nepotis cum Carolo patro pactioe ac fœdere annales Pithœani DCCCLVIII.

c. l. **FIRMITAS FACTA]** Mutuæ conjunctio- nis confirmatio, apud Leudicam, tit. XVI.

Pag. 91. **CVM HILDOVICO PARAB.]** Apud c. f. Confluente. Annales idem: Anno DCCCLVII. *Rex Hildouicus mense Februario colloquium habuit in Confluente castello cum Lothario ne- pote suo*.

lib. **TALE RECEPTVM INVENIT]** Re- ceptum appellat viam & rationem rei confi- ciendæ, qua ratione usurpata à nostris vulgò solet, cum bonum consilium bonam receptam dicunt, translatione à medicorum pharmacia perita.

Pag. 99. **SYNODVM EPISCOPORVM]** Apud Ca- rissacum tit. XXIII.

Pag. 100. **CVM OMNI BARNATV]** Summa cum fi- de & observantia, quæ barones & Regis vassal- los in primis decet. Hinc enim barnatus, id est, baronatus, pro fidelis animi obsequio, quod ber- nagium, quasi baronagium, inferior ætas postea dixit.

XXXVI.

Sacramenta apud Carissacum.

Pag. 99. **A**NNO DCCCLVIII.] Quo scilicet anno Ludovicus Karoli regnum invasit: ante cu- jus adventum, cum suspectos non immerito suos Karolus haberet, id egisse videtur ut iteratis in- vicem sacramentis illorum animos placaret sibi- que obstringeret. Hinc enim Karolo Regi: *Et hæc sequentia apud Carissacum anno DCCCLVIII. vos servaturos Episcopis & ceteris fidelibus ve- stris man propria vestra firmastis. Quantum scie- ro & rationabiliter potuero &c.* & post cetera quæ sequuntur: *Sed & alia*, inquit, *ex hoc*

firmastis qua hic non posui. Et post hæc omnia & Tom. II. alia qua sæpe fidelibus vestris, etiam in Carissaco, quando veniam petentes ab Episcopis qui adfue- runt, manus impositionem accepistis, quin & in villa Breona promissistis, nunc tantam &c. Qui- bus ex verbis multa in illo conventu acta fuisse intelligimus quæ hoc loco non commemorantur.

HINC MARVS ARCHIEP.] Quæ subji- ciuntur nomina sunt partim Episcoporum, partim Comitum, ex eorum nempe numero qui sa- cramenta in hoc placito renovarunt. Hæc in uno tantum Ecclesiæ Laudunensis codice legebantur. Qui ergo posteriore loco nominatur Hincmarus, Hincmari Remensis Archiepiscopi nepos fuit, Episcopus Laudunensis, Parduli successor.

XXXVII.

Epistola ad Ludovicum Regem.

IN MENSE NOVEMBRIO] Ludovicus, Pag. 103. ut est in annalibus Pithœanis, Augusto mense in Galliam cum exercitu ex Germania venit. Cui ad Breonam Karolus occurrens, maxima ex parte derelictus à suis pridie Idus Novembris, ut Hinc- marus in epistola quinta notat, gradum referre coactus est. Tumultum Breonensem Hincmarus idem vocat contra Gothescalcum. Tertio post mense redintegratis copiis ad Ludovicum rediit; qui penè jam ab omnibus destitutus de pago Lau- dunensi excessit, atque in patriam reversus est. Quo verò tempore in Gallia hæsit, partem in Attiniaco palatio exegit, quod & titulus hic de- clarat, & Karoli Regis proclamatio adversus Vve- nilonem tit. XXX. cap. 7. In eo igitur palatio erat cum ab Episcopis Karoli partium studiosis scripta est eodem ipso Novembri mense aurea hæc epi- stola, de qua Hincmarus item Karolo Regi: *Et no- lisse negligere illa capitula qua synodus de Caris- saco per Vvanilonem & Erchantraum transmisit ad hunc Attiniacum præterito anno Hildouico fratri vestro. & me transmittente Hincmarus si- lius meus vobis dedit, quando vobiscum in Bur- gundia fuit. Sed relegite illa diligenter: quia, mihi credite, plus pro vobis quam pro illo facta fuerunt*. De eadem Flodoardus lib. 3. c. 20. de Hincmari epistolis agens: *Item aliam de per- vasionem regni fraterni cum ceteris regni hujus Epi- scopis ad eundem Regem Ludovicum scribis epi- stolam episcopali moderatione referentem. Quæ ver- ba auctorem illum hujus epistolæ fuisse signifi- cant. Nam de hac loqui obfcurum non est. Extant præterea Karoli Regis diplomata duo, unum pro S. Dionysio Compendij datum anno regni ejus XXXIII. quod Ludovici fugæ diem notat XVII. Kalendas Februarias, alterum in ipso fraternæ contentiois articulo editum in Magniaco vico pagi Nivernensis, cum in eo pago copias adver- sus fratrem instauraret. Hoc verò integrum in- ter Analecta describemus.*

REMIS OCCVRREREMVS] Flodoardus c. l. lib. III. cap. XXI. de epistolis Hincmari ad Theodoricum Cameracensem: *Item de adventu Ludovici Transibrensis, quia Remis venerit, & quid egerit, quidve præceperit*.

IN COMITATV DEVDORVM] fide- Pag. 104. lium amicorum. Incertus auctor vitæ S. Vdalici c. 4.

Ccc iij

T O M. II. sub finem: *Ides sapius cum imperialibus muneribus cum visitavit* (Ottonem Imp.) & *drudes suos donis congruis sibi complacere satagebat.* Quo loco drudes exponunt gratos & consiliarios, ab antiqua voce Germanica quæ fidem significet.

Pag. 108. **SICVT COMES PALATII** Tit. LIII. cap. 17. *Adalardus Comes palaty.* Quod munus erat in palatio Comitis palatij in causis secularibus, hoc idem in negotiis omnibus ecclesiasticis præstabat Capellanus, sive Custos palatij, ut ex Adalardi Abbatis commentario docet Hincmarus epist. 5. c. 19. 20. 21. Quare ad summum Capellanum referenda hæc videntur.

Pag. 109. **NAM S. EUCHERIVS** De tota hac narratione, quæ Karoli Martelli memoriam infamat, libenter assentior Cardinali Baronio, qui fabulosam arbitratur, multisque argumentis refelli posse docet, tum eo maximè quod ex vita S. Eucherij, subductis annorum rationibus, constat illum multo ante Karolum vitam clausisse. Mihi quidem quod tam enixè fidem huic relationi adstruere auctores nituntur, suspectam ipsam facit. Ac mirum sanè non animadvertisse illos nec Floardum (qui eandem historiam suam inferuit lib. 2. c. 12.) Pippinum in ea Regem nominari, & Fulradum Pippini Regis Capellanum, cum exploratum sit Pippinum Regis nomen nisi decimo post Karoli obitum anno id est DCCCL. non fuisse, quem ad annum pervenisse Eucherium nemo somniavit. Sunt & alia ejus notæ ac saporis alia, quibus superfedo.

Pag. 113. c. 11. **DOMVS REGIS SCHOLA DICTVR** Ericus monachus in epistola quam præfixit libris carminum de vita S. Germani ad Carolum Calvum Imp. de scholis & studiis sub illo florentibus: *Ita ut merito vocetur schola palatium, cujus apex non minus scholaribus quam militaribus consuecit quotidie disciplinis.*

Pag. 114. **NECESSIOSI** Vox Hincmare familiaris, qua usus est in monitis quæ Presbyteris suis in synodo dedit anno DCCCLII. c. 19. *pauperibus aut quibuslibet necessiosis subvenire.* Item in epistola 7. c. 35.

NEQVE DEHON. PAGENSES pagorum incolæ. Agobardus de jure sacerdotij ad Bernardum Episcopum Viennensem: *De servis meis propriis aut beneficiis sive pagensibus.* Einhardus Gebuino Comiti palatij epist. 9. *Rogo dilectionem tuam ut hunc pagensem nostrum, nomine David, necessitates suas tibi referre volentem exaudire digneris.* Pagensem nostrum dixit qui ejusdem pagi, ut Capitulorum lib. III. c. 73. Comitis pagenses dicuntur qui in pago erant cui præerat Comes.

Pag. 115. c. 14. **INDICES VILLAR. REGIAR.** Provisores seu procuratores. In vita Ludovici Pij ad annum DCCXCV. *Missi illi Karolus pater Ludovico in Aquitaniam Richardum Comitem, villarum suarum provisorum, precipiens ut villa queatenus usui servierant regio, obsequio restituerentur publico.* Aut majores. Hincmarus ad nepotem: *Per judices seculares, Helmigarium scilicet mercati palatini telonarium, & Flotarium ac Visonem villarum regiarum majores.*

Pag. 116. **NVTRIMENTA** Quæ alij nutrimenta. Rei

rufficæ dæ potissima sunt partes, agricultura & pascio, seu nutricatus animalium. Ad culturam agri spectant laborata quæ dixit, ad pascionem nutrimenta. Vtraque similiter conjungit & distinguit lex Karoli M. lib. II. cap. 21. *ut de omni contabato nona & decima persolvatur: de nutrime vero prodecima sicut hactenus consuetudo fuit observetur.* & infra tit. XLVIII. cap. XI. *Decima contabationum & animalium.*

PARATAS mansionaticos, hospitia & mansiones cum expensis. Ludovicus Pius in præcepto quod Hispanis ad se confugientibus concessit: *Missi nostris aut filij nostri, quos in illas partes miserimus, aut legati qui de partibus Hispania ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subvectionem etiam veredos donent.* Hincmarus Archiepiscopus: *Non graves suis Presbyteris in paratis querendis, neque ducatis superflue vobiscum homines, vel vestros proprios, vel amicos, seu propinquos vestros, per quos illos gravetis in cibo & potu & fodro ad caballos.* Dicitur à parando. Hincmarus idem ad Laudunenses: *Ne mansionaticos suis amicis aut suis hominibus à Presbyteris parari faciat.*

MANSVARIOS mansorum colonos, qui mansos ad colendum inhabitant. ut tit. XXXVI. cap. 21. *à mansuariis, vel ab iis qui censum debent.* Ab his ergo caricaturas & paraveredos, id est carrorum equorumve ad subvectionem operas, extra ordinem exigi non debere docent.

CVM VICINO REGE Lothario juniore, quem Ludovicus hoc tempore Karolo subripere hoc est, à Karoli amicitia promissioque illi auxilio dedicere modis omnibus nitentur, ut est in proclamatione adversus Vvenilonem tit. xxx. cap. 7.

VNXERVNT IN REGEM Vnixerat Vvenilo Senonum antistes, Remorum vacua tunc sede, Karolus ipse Rex in eadem proclamatione cap. 3. *Sed & cum aliis Archiepiscopis & Episcopis Vvenilo in diocesi sua, apud Aurelianensium civitatem, in basilica sanctæ crucis, me secundum traditionem ecclesiasticam Regem consecravit, & in regni regimine christinate sacro perunxit, & diademate atque regni sceptro in regni solio sublimavit.*

ILLI FELLONES Perfidii & rebelles. Dicitur Gallis nota, & frequens apud feudorum juris interpretes, ut cum libro IV. cap. 56. *querunt an ex omni feloniam qua vassallus feudo privatur, dominus, si feloniam fecerit, proprietate privetur.*

XXVIII

De indulgentia Ludovici Regis.

DE INDVLGENTIA LVDOVICI Reverso in regnum Ludovico, & operam dante ut Karoli fratris ac Lotharij nepotis animos superiore ipsius expeditione offensos sibi reconciliaret, decreta ad illum est ex synodo Metensi legatio Episcoporum novem cum mandatis ut indulgentiam illi certis legibus offerret. Qui fuerit eventus, subiecta legatorum post reditum narratio patefaciet. Ceterum qui secundo loco inter Archiepiscopos nominatur Guntarius Agrippinensis Ecclesiæ Archiepiscopus fuit: qui sequitur

Tom. II. Vvenilo, Rotomagensis. Inter Episcopos vero, Hildegarius (de quo & tit. xxxvii.) Meldensis, Adventus Metensis, Abbo Antifiodorensis. Reliquorum sedes ex superioribus notæ jam sunt.

Pag. 127. IN VVORMATIA] Eo enim è Gallia rediens concesserat. Annales Pithœani dcccix. Ludovicus Rex quasi inchoante verno tempore de Gallia rediens Vvormatiam venit.

GRIMOLDO] Abbate S. Galli, Ludovici Regis Archicapellano. Ratpertus monachus de monasterio S. Galli cap. 9. Corpus S. Othmari in basilicam S. Galli est perlatum, presente Grimoldo Abbate & Archicapellano Regis Ludovici, & Salomone Constantiensis Ecclesie Episcopo, viii. Kalend. Novembris anno dcccxiv. Quibus ex verbis Salomonis etiam Episcopi sedem agnosceimus. Cur autem Salomoni & Theodorico item Episcopo Grimoldus Abbas præponatur, alia opinor causa non fuit quam quod idem Regis summus erat Capellanus. Meminit Flodoardus lib. 3. c. 24. literarum Hincmari ad Grimoldum Abbatem, quibus suggererat ut Ludovico suaderet ne similia deinceps adversus Karolum fratrem tentaret. Sed pro Grimoldo, Grunoldo malè eo loco scriptum est.

Pag. 118. VESTR. EPIST. CVM CAPIT.] Synodi epistolam ad legatos, quæ mandatorum capitula continebat. Atque hoc est scriptum quod legati confirmatum obsequanturque à synodo se accepisse & Ludovico relectum à Gunthario fuisse aiunt.

DE SYO GRADY] de suggesto. Libellus sacrosyllabus Concilij Francofordiensis: Surgens venerabilis Princeps de sella regia, stetit supra gradum suum. Augustinus de prædestinatione sanctorum cap. xiv. Libri Sapientie, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu lectorum Ecclesie Christi tam longa annositate recitari.

XXIX.

Synodi apud Saponarias.

Pag. 119. IN TERRIT. TVLL.] Diem & locum indicat titulus proclamationis Karoli in hac synodo prolatae, infra tit. xxx. Apud Tullensem parochiam, in suburbano ejusdem urbis quod dicitur Saponarias, anno dcccclix. xviii. Kalend. Julii. De loco item synodus ipsa in epistola ad Britones: Univerſalis synodus ex diversis partibus ad vicinum locum Tullensi urbi, qui dicitur Saponarias, congregata. Habita ergo est paucis diebus post synodum Metensem.

ET ITEM KAROLO] Rege Provinciæ & Burgundiæ, Lotharij junioris fratre, quem Cifalpinæ Gallie ad est vicinæ Alpibus Gallie Regem appellat Hincmarus ad Gerardum Comitem scribens apud Flodoardum lib. 3. c. 26. Hunc titulo sequenti Ludovicus Rex in sacramento suo cum duobus fratribus conjungit: Nepotes meos Hladovicum, Hlatarium, atque Karolum. Karolus etiam noster eosdem nepotes suos vocat tit. xxxii. ut dubium esse non possit de hoc Carolo hic agi. Quare falsum est quod Regino & alij tradunt, illum anno dcccclviii. diem obiisse. Veri similis quod in vetere quodam Chronico post quatuor annos excessisse dicitur: Anno

dcccclxii. Karolus filius Hlotharij Rex Bur. Tom. II. gundia moritur. Quin ad illius quoque anni ultimos menses pervenisse probat Nicolai Papæ ad Lotharium Regem epistola 1x. Kalend. Decembris Indictione 1x. hoc est anno dcccclxii. scripta, in qua Karoli ipsius fratris ut superlitis meminit.

CVI TORTOLDVS NOMEN] Propinquus erat Vvenilonis; cujus opera cum episcopatum à Ludovico Rege obtinisset, de eo inter cetera questus est in proclamatione Karolus tit. xxx. cap. xii. Synodus judices Tortodo dedit: quorum sententia dejectus videtur fuisse, cum in synodo quæ apud Tulliacum anno post hunc proximo celebrata est, Bajocensium Episcopus interfuisse dicatur, non Tortoldus, sed Erchambertus.

IANYACENSEM] Codex Bellovacensis Ianuensis. quod idem est, sicut Bajocensis Bajo-censis, & Parisiacensis Parisiensis. Ianuam autem & Genuam illis seculis multi scribebant pro Genova, ut Ianobiam civitatem Gregorius Turon. lib. 4. historiæ c. 31. & in vita S. Nicetij Lugdunensis Episcopi Ianubensia & Genabensem urbem. Einhardus Genavam epist. 27. ut sibi liceat beneficium suum habere quod ei Dominus Karolus Imperator dedit in Burgundia in pago Genavensi. Ceterum hoc capitulum, quod sextum hic numeratur, pars est superioris. Itaque in universum duodecim esse debent. Imposuit nobis in rota hac synodo exemplar Antonij Augustini, quod Baronius secutus est, cum in collectione nostra synodorum Gallicanarum multo emendatius haberemus, quod suo loco, si Deus annuet, repræsentabimus.

PROCLAMATIONIS DIPLOMA.] Editum est jam pridem à Petro Pithœo inter scriptores duodecim coætanos. Mutila verò est capituli hujus pars posterior, atque ita restitui debet: inducia ac dictum dilatio est concessa, & certa accusatio per Episcopos & synodicas literas præfuo Archiepiscopo est inimitata secundum regulas &c. Extant hæc synodi literæ ad Vvenilonem: quas synodus Herardo Archiepiscopo commendarat, Herardus valetudine impeditus per Robertum Cenomannensem misit cum Commonitorio quod cum ceteris quæ ad hanc synodum spectant in lucem proferendum erit.

DE ATTONE VIRDVN.] Monachum in Antifiodorensium cænobio fuisse significat. Monachi autem Episcopi fieri aliòque transferri non poterant sine Abbatis sui & proprij Episcopi atque Archiepiscopi licentia, quod Hincmari & Anfegisi exempla declarant. Quis verò in Attone præteritum fuerit, non explicat. Frandi tamen id non fuit quò minus episcopatum retinuerit & cum laude administravit, ut Bertarius testatur in Excerpto * quo de gestis Episcoporum Virdunensium eodem seculo scripsit ad Dadonem Episcopum.

AD EPISCOPOS BRITTON.] Qui se à Turonensis Metropolitanis sui potestate subduxerant. Exordium hoc nempe diuturnæ illius controversiæ quæ inter Turonensem & Dolensem Episcopos paucis antè annis nata sub Nomenoio, ad Innocentij usque III. tempora perduravit. Synodi

c. 4.

c. 3.

c. 6.

c. 7.

c. 8.

Vide to. 3. Concilior. Gall. pag. 144. 156.

* Editum est in 10. 11. Spicil. Dacheriani pag. 251.

T O M. II.

epistola, cujus hic mentio, scripta est ad Fastrarium Dolensem, Vvernarium Aletensem, Garurbrum Briocensem, & Felicem Trecorensem Episcopos, à quibus & origo & causa discidij. Narrat enim vetus de ea re indulus, quem in S. Michaelis in mari bibliotheca videre nos meminimus, Nomenoium è quatuor episcopatibus septem fecisse, tribus novis constitutis, uno apud Dolum monasterium, ubi Archiepiscopi sedem esse iusserit, altero in monasterio S. Brioci, tertio similiter in S. Rabatuali, qui sedes fuit Episcopi Trecorenfis. Integram narrationem Analectis inseremus. Cui quidem refragari vulgò Britannicorum rerum scriptores non ignoro; sed fidem illius multa magnopere confirmant; tum illud in primis, quòd Nicolaus Papa Salomoni Regi scribit nullam ad id tempus extitisse memoriam Brittones in sua regione ullam habuisse metropolim.

Ibid.

EXCOMMUNICATIS ETIAM] Et hic rursum aliqua desiderantur, quæ hoc modo restituenda sunt: *Excommunicatus etiam, sicut sacra decernunt regule, nequaquam communicent, & Salomonem commoneant ut promissam fidem glorioso Regi Karolo obseruet, & ipse & Brittones excommunicatis communicantes ipsi se &c.* Excommunicatos intelligit illos qui ab Episcopis quibuscumque ob varia crimina perstricti hac nota fuerant, ut est in epistola synodi ad eos scripta; de qua capite sequenti.

Pag. 132.
c. 10.

RELECTA SVNT CAPITVLA] sedecim numero in synodo Lingonenſi paucis ante diebus edita. De his planè, sed de sex primis potissimum, quæ eadem prima etiam sunt in synodo Valentina anni DCCCLV. gravis inter Episcopos orta est disceptatio, ex diversis Gothelcalci fautorum vel adversariorum studiis nata. Hæc igitur capitula cùm à Remigio Lugdunensi Episcopo allata ad synodum fuissent, & post synodum à Karolo Rege Hincmaro ad examinandum proposita, Hincmarus quantopere ea improbaret in utraque adversus Gothelcalcum disputatione sua diligenter exposuit. Posterioris autem operis dedicatorem ad Karolum ab isdem orditur: *Nuper elapso mense Iunio per Indictionem VII. anno incarnationis dominice DCCCLIX. dedisti nobis quadam capitula, sicut nostre dixisti humilitati, à Remigio reverentissimo Lugdunensium Archiepiscopo vestre porrecta sublimitati, iuvenes ut tempore congruo de his vobis redderemus responsum &c.*

c. II.

RODVLV. BITVRIG. ARCHIEP.] Is Abbas antea fuerat monasterij Floriacensis, abbatiamque tunc etiam Archiepiscopus haud legitime retinebat. Quare paulo inferius ita legendum ex codice nostro: *Rodulfus subscripserat, qui presertim abbatiam irregulariter retinebat, riuum & inconvulsam &c.*

XXXI.

Apud Confluentes.

Pag. 137.

BSALICÆ S. CASTORIS] monasterij S. Castoris prope Confluentes ad Rhenum. Quem in locum, ut Nithardus lib. IV. narrat, conuenerant olim, de patrum regni divisione tra-

cturi, Ludovicus & Karolus iidem cum Lothario fratre Imp. *quotidie ob commune colloquium sanctum Castorem petentes.* Ibi nunc pacem quam superiore anno in insula Rheni ejusdem fructu tentarant, inter se & cum Lothario nepote componunt. *Annales Pithemani DCCCLX. Ludovicus Rex, & Karolus frater ejus, neposque eorum Lotharius, cum primatibus suis in Confluentibus castro convenientes, pacem inter se & fidelitatem mutuum singuli juramento firmaverunt, cujus sacramenti serios hujusmodi fuit. Amodo & quandiu vixerit &c.* Integram enim describit.

ALFRIDVS] Transithenensis Episcopus dicitur Flodoardo lib. 3. c. 23. Hildesheimensis Episcopus in synodo Moguntina DCCCLVII. cui interfuit, vir insignis, Saxo genere, è primariis Ludovici Regis consiliariis, ut ex iis etiam patet quæ tit. XXXV. XXXIX. & XLII. narratur, & in annalibus Pithemianis anno DCCCLXIV. atque ex Hincmari epistola nondum * edita ad Ludovicum eundem, Regno DCCCLXI. *Alfridum Episcopum de Saxonia prudentissimum virum.*

FRANCO, CHRISTIANVS] Franco Tungrensis Episcopus tit. XLII. & LIII. iterum occurrit. Christianus tit. XXXV. Episcopus Autifodorensis, Abbas successit, atque adeo collega, cum uterque hoc anno interfuisse & subscripsisse legatur synodo apud Tusiaco.

VVLFADVS ABBAS] Resbaccensis, episcopus, quem synodo Piltensi anno DCCCLXII. interfuisse unaque cum aliis privilegium S. Dionysii concessisse ostendunt tabulæ ejusdem monasterij.

NEC EOS FORCONSILIABO] titulo sequenti & tit. XLII. Annales Pithemani legunt *forconsiliabo*, quomodo & superius tit. X. scriptum *forconsiliat*. quod idem est, sicut forsactum & forsactum idem. Ut igitur forsactum hominem homini dicebant in quem ille forsactum committeret, sic vitam vel honorem alteri, aut alterum in vita vel in honore forconsiliare, qui malo consilio in illius vitam vel honorem machinaretur.

CAPITVLA AB OMNIB. CONSERV.] Quæ apud Marfiam tit. X. sanxerant, eadem hoc loco repetunt. Verùm ibi octo tantum capitula, hic duodecim, quatuor in medium è re nata interjectis. In reliquis nullum discrimen, nisi quod cap. XI. addenda fuit mentio Lotharij nepotis, qui huic conventui aderat, cùm in Marfensi Lotharius pater adfuisset.

ET NONNÆ] Deo devota sanctimonialis tit. seq. & in Flotildis visionibus: *Vidit se in quodam amano loco, velumque nigrum se super caput habere, de quo cùm requisisset, audivit quod fieri nonna deberet.* Flodoardo lib. 3. c. 27. de Hincmari epistolis: *Teutberge Abbatisa pro ordinatione Avennaci monasterij, de numero Clericorum & nonnarum, significans se disposuisse viginti Clericos & quadraginta nonnas ibidem consistere posse.* Sic etiam appellantur in synodo Bonifacij anno DCCCLII. & in altera Leptinenſi. Vocabantur & nonnæ, ut in Capitalis Karoli M. *De monasterijs minoribus, ubi nonnæ sine regula sedent, volumus ut uno in loco congregatio*

Tom. II. *gregatio fiat regularis, & Episcopi provideant ubi fieri possit. & in synodo Moguntina sub Karolo eodem cap. xx. & passim. Nomen ex reverentia inditum; quo modo apud Græcos calogeri monachi dicti, & calogera monachæ. Nonnos enim & nonnas nunc etiam Itali avos & avias dicunt. Quare ut hic nonne sunt monachæ, sic inter monachos etiam eos qui priores erant nonnos à junioribus ob paternam reverentiam vocari iussit regula S. Benedicti.*

Idem. TALEM MÜNDEBURDEM] tuitioem ac defensionem. Ideo ferè cum horum altero coniungitur. Tit. xxxv. cap. 5. sub tuitione ecclesiastica & regia mundeburde. Tit. xxxix. Mundeburdem autem & defensionem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ pariter conservabimus. & apud Marculfum in formula de mundeburde Regis. Alij mundeburdum scribebant, ut in epistola * Karoli majoris domus pro S. Bonifacio in codice S. Remigij: Et nobis suggestit quod sub nostro mundeburdo vel defensione eum recipere deberemus. & in Karoli Calvi præcepto pro monasterio Cellensi: quod monasterium sub tuitione & mundeburdo ex longo tempore constat esse Comitibus prædilla civitatis.

* Extrat fu
pea pag
714.
c. 6. *DE DEI BAN. ET DE N. VER. BANNIMVS] Tit. seq. sub finem: De quibus omnes admoneri aique omnes ex Dei banno & nostro cavere precipimus. Hic bannus est edictum, & bannire publico banno edicere. Decretio Childberti Regis cap. 8. Similiter Colonia convenit, & ita bannivimus, ut unusquisque iudex latronem ut audierit, ligare faciat. In Capitulis quæ Missi dominicis data fuerunt à Karolo M. cap. 20. De banno Domini Imperatoris, quod per semetipsum solitus est bannire, id est de mundeburdio Ecclesiarum & viduarum, orphanorum, & minus potentum. Quod igitur in commune vocabant aut præcipiebant, id quia banno, id est, publica denuntiatione, indicebatur, bannus erat. Aliæ fuerunt huius vocis ab eodem fonte notiones, de quibus postea suis locis.*

Idem. DE SVO SIC VVARNITVS] Tit. lxxx. cap. xxiv. & ad hoc omnes vvarnitii sint, id est, parati & necessarii rebus instructi, quæ nunc eadem in vernacula nostra ejus vocis est notio. ut cum domum vvarnitam dicimus omni instrumento & suppellectile sua ornata atque instructam. Sive in hostem igitur, hoc est, in exercitum, sive ad placita & publicos conventus, sive ad curtem & palatium Regis veniendum est, sic de suo paratum unumquemque domo sua progredi jubet ut nulli gravis esse cogatur, atque ab omni præda & direptione absteineat.

pag. 144. *ETIAM DE HONORIBVS] beneficiis aut dignitatibus & muneribus publicis quibus fungebantur. Contendebat Ludovicus ut qui à Karolo ad ipsum desciverant, pristinos honores recipere, quibus spoliati à Rege fuerant: sed obtinere non potuit. Annales Pitheani dcccclix. Ludovicus tamen eis qui priore anno à Karolo deficientes sui effecti sunt, honores quos prius habuerant imperare non potuit. Dilata enim res est in proximo placito finienda. At nunc etiam suspensa remanet.*

Tom. II.

XXXII.

Post reditum à Confluentibus.

Tom. II.

MISSI NOST. DISCVRR.] Sub finem pag. 145. tituli hujus: *De his Missi nostri discurrerent cum consilio majorum Missorum, ut præsmissimus, studeant. & in formulis antiquis frequenter. Qui in provincias ad certum aliquod negotium mittebantur, ut hoc loco ad denuntianda & observanda ea quæ apud Confluentes statuta fuerant, & tit. seq. Missi ad hoc constitutum exequendum, Missi discurrerent præ ceteris appellari jure poterant, quod in militatis suis non subsisterent, sicut majores Missi dominici, quia justitias faciendas erant constituti, sed impositum munus celeriter obirent, eoque perfundi regrederentur.*

MAIORES HOMINES] Capitula Ludovici Pij: sive de ceteris quæ ad correctionem majorum hominum pertinent. cujusmodi sunt vassi dominici, qui alios sub se vassos habent, & qui homines boni generis à Karolo M. dicuntur in Capitulis ex lege Salica, Romana, & Gombata cap. xli. *Vi homines boni generis, qui infra comitatum iniquè vel injustè agunt, in presentia Regis ducantur, & Rex super eos distributionem faciat.* Majores natu, & superiorum natalium, in synodis antiquis, majores personæ in legibus Burgundionum tit. 38. cap. 4.

SI VVADII AD NOSTR. PART.] Si filio debeantur. Vvadium est pignus; & in vvadium dare, pignori dare. Hincmarus in Capitulis anni dcccclii. cap. xi. *Vi nullus Presbyter presumat calicem vel patenam aut pallium altaris tabernario, negotiatori, aut cuilibet laico in vvadium dare, atque ita tit. xxxvi. cap. xxiv. quod vvadium dixerat, pignus interpretatur ex libro tertio Capitulorum. Hoc verò loco vvadios dicit, non pignus, sed multam quæ à reo delicti causa debebatur, & pro qua vvadium dari mos erat. Quo sensu synodus Cabillonensis li. cap. xviii. Dicitur est nobis quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis & ab his qui decimas non dant vvadios accipiant, & à Presbyteris pro quibusdam negligentis, & inter se pecuniam dividant. Hoc debitum vvadij Odoni lib. 2. de vita S. Geraldii cap. 24. Idem rursus cap. 25. quomodo consequens esset ut exactiones vvadiorum sine indulgentia exegisset?*

NEQVE VVERRIBO] nullam in regno seditionem excitabo. Suprà tit. xxvii. cap. 15. *rixa & dissensiones seu seditiones, quas vulgus vverras nominat, commovere. & tit. lxxx. cap. 18.*

MISPRISERVNT, MISFECERVNT] Posterior ætas tertiam vocalem in hujusmodi verbis in secundam vertit, misfactum *mesfacti*, misprendre *mesprendre*. eodemque modo in aliis in quibus prima syllaba idem sonat quod malè ac perperam.

XXXIII.

Edictum in Carisiaco.

HOC EDICTVM] Mutillum erat in codice Bellovacensi. Quod deest adjecimus ex Laudunensi. De bonis denariis non rejiciendis antea cautum fuerat alio edicto; in cujus executione

D d d

T O M. II. tione cum dupliciter à Missis peccaretur, hoc est in mallatione sive citatione ad mallum, & in exactione, banni videlicet ac multe quam irrogabant, in utroque Rex quem modum teneri placeat nova lege statuit.

APUD CANCELLARIUM] Edictorum quippe regionum custos Cancellarius. Proinde ab illo capitula qui non habent accipere iubentur, tit. XIV. cap. 11. & tit. XXXVI. cap. 36. Idem enim edicta ipsa condebat. quod ex Adalardo docet Hincmarus epistola 3. c. 16. Additio IV. Capitulum: *Sequentia inter nostra capitula tenenda generali consilio Erchembaldo Cancellario nostro inferere iussimus.* Eadem Regis nomine populo adiunxiat. Tit. LIII. post cap. xxxii. *Et tunc iussit Gauzlenum Cancellarium ut hac sequentia in populum recitaret.* Quibus omnibus in locis Cancellarius absolute dictus pro summo Cancellario vel Archicancellario; cum alioqui Cancellarij quoque essent dicique solerent qui sub illo erant secretarij ac notarij palatij, ut in diplomate Karoli nostri Regis pro S. Martino Turonensi. quod anno XXXII. Indictione X. hoc est anno post hoc edictum proximo datum est: *Gauzlenus regia dignitatis Cancellarius ad vicem Ludovici recognovi.* quod in aliis est, *regia dignitatis vel sacri palatij notarius.*

CONJECTVM ACCIPERE] contributionem exigere. Tit. V. cap. 4. de his que Presbyteri adventantibus Episcopis pendere debent: *Presbyteri tale concessum faciant ut Episcopi solatium habeant, & ipsi non graventur.* & tit. LVII. *concessum exigatur.* de exactione constituta Nortmannis. Conjectus ergo, sive concessum, Græcæ vocis imitatione, symbola dicitur, id est pensitio & tributum, quod aliqua de causa exigitur & confertur. Karolus M. in Capitulis non editis *: *Præ liberi homines nullum obsequium Comitibus faciant, nec Vicariis, neque in prato, neque in messe, neque in aratura aut vinea, & concessum nullum vel resalvum eis resalvant, excepto servitio quod ad Regem pertinet & ad heribannitores & his qui legationem ducunt.* & in Capitulis anni DCCCVI. *Et unicuique ex ipsis qui in hoste pergunt, fiant concessi solidi quinque.* id est, solidi quinque ex aliorum conjectu tributantur.

MEDIETAT. FRANCILIS BANNI] Bannus hoc loco non edictum, ut supra, sed fructum, id est, multa & compositio quæ ob neglectum violatumque bannum fisco solvebatur. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 27. de Chilperico: *De pauperibus & junioribus Ecclesie vel Basilicæ bannos iuste exigi, pro eo quod in exercitum non ambulassent.* Hinc illa frequenter in Capitulis: *Qui ista transierit, bannum dominicum omnimodis componat.* Francilis itaque bannus intelligitur franci id est liberi hominis multa, quæ Francorum compositio dicitur in lege Ripuariorum tit. XVIII. cap. 3. *Medietate compositionis francorum culpabilis iudicetur.* Quæ porò medietas francilis banni seu compositionis francorum hic dicitur, in Karoli M. Capitulis, quorum testimonio superius usi sumus, semiplena leudes liberi hominis appellatur.

Pag. 151. BARCANTARE] tricarî & tergiverfari.

Id nostrum *burguigner.* quod propriè est licitando T O M. II. cunctari.

XXXIV.

Synodi Pistensis.

REX ET EPISCOPI] Inde synodus regalis appellatur in privilegio de libertate S. Dionysij, quia Rex aderat, & synodus universalis, quia ex diversis provinciis convenierant Episcopi qui privilegio eidem subscribant numero amplius triginta. Ex annorum autem Christi nota & indictionis Iulio mense vel Augusto habitam colligimus, cum annus Karoli XXXII. inchoatus jam esset, Indictio decima nondum finita, Quod planè confirmant verba privilegij synodi ipsius de villa Lirado, pro S. Martino Turonensi: *Cum super fluvium Sequana, in loco qui Pistus dicitur, unanimiter sacrosanctum Concilium ageretur anno DCCCLXII. Et subscriptio: Data mense Augusto, XX. ipsius mensis.*

LOCVM QVI PISTIS DICITVR] Pistas nostri ferè Pixiacum ad Sequanam esse tradunt, Rem incertam facit quod pagum Pinciacensem, sive, ut titulo XLII. scriptum est, Pincisium, ipsum esse non abnuunt Pixiacensem pagum, in quo archidiaconatus est Ecclesie Carnotensis. Qui autem consentaneum est à Pistis Pincisium formari, vel tam diversis nominibus eundem locum designari? Accedit quod Aimoimus lib. 5. c. 31. Karoli Regis describens iter ab Andegavis ad Ambianos, per *Conomannos, & Ebraicenses oppidum, ac secum castellum novum apud Pistas*, Ambianos pervenisse scribit. Absurda porò itineris illius ratio videatur, nisi Pistas multo infra Pixiacum fuisse intelligamus. De Pistis sanè constat, primum ad Sequanam fuisse, deinde pontem & castellum habuisse, ibi præterea sedes aliquandiu fixisse Nortmannos, quod titulus hic testatur. Et quoniam Nortmannos in Osello Sequanae fluminis insula refedisse indicat Karoli proclamatio adversus Vvenilonem tit. XXX. cap. V. idemque disertè affirmat Hincmarus in libello de villa Noviliaco, qui editus est cum Flodoardo, haud vanus fortasse conjector fuerit qui Pistas eo loco quærendas suspicetur. In episcopatu Rotomagensi fuisse argumentum est epistola Hincmari, quam Vveniloni Rotomagensi scripserat, *de operariis & opera quam faciebat ad Pistas in Sequana;* cuius meminit Flodoardus lib. 3. c. 21.

CVM DRAPPIS] Drappi hodie Gallis sunt panni. Sed ut pannos Itali vocant vestes ipsas è panno, ita hoc loco drappos dixit vestes è drappis. Drappos autem depannatos, vestes usque detritas & derasas, qua forma item detonfos homines & delavatos dixerat pro intonsis & illotis. Drapporum & drappalium nomen frequens apud Marculfum & reliquos formularum auctores. Leguntur & drappæ lanæ in epistola Salomonis Brittonum Regis ad Hadrianum secundum.

FIRMITATES] castella & munitiones. ut tit. XXXVI. post finem edicti: *Castella & firmitates & baias.* Pontibus enim & castellis Sequanam & Ligerim munire illo seculo necesse fuit propter incursiones Nortmannorum. Tit. LIII. c. 26. *De castellis super Sequanam & super Li-*

* Suprà te.
1. pag. 400.

Tom. II. *gerim ex utraque parte.* De castello novo apud Pistas paulo antè dictum est ex Aimoino, iterumque audimus tit. xxxvi. De ponte scribit Hincmarus Karolo Regi apud Flodoardum lib. 3. c. 18. *De opera pontis quem Rex cum ipso ac ceteris nonnullis fidelibus suis faciebat ad Pistas in Sequana.*

IN BANN. N. MITTANTVR] in filii potestatem redigantur. Tit. xxxvi. c. 6. & sic ipsa res illi iudicio Scabiniorem in bannum mittantur. Hincmarus Karolo Regi de Hincmaro nepote: *Quicquid de rebus & facultatibus ecclesiasticis ad gubernandum acceperat, iussione vestra in bannum, quod ius lingua Latina proscriptio conscribenda vocatur, est missum.*

XXXV.

Quando Lotharius ad osculum receptus est.

Pag. 164. PRO HIS CAUSIS] Disidij causam Karolus, cur à Lotharij colloquio abstineret, triplicem exponit, Engeltrudis adulterium, Iudith raptum, & Theutperga repudium, de quibus mox ordine singulatim.

Pag. 165. AD TVSIACVM] villam Tullensis territorij, in qua insignis xiv. provinciarum celebrata est synodus anno dcccclx. mense Octobri; in eaque actum inter cetera de Engeltrude Bosonis Comitissæ conjugæ, quæ relicto viro in regno Lotharij jam pridem pessima fama vagabatur, Hincmarus de divortio Lotharij: *Sicut Bosonis mulier, de qua in synodo apud Leucorum civitatem habita fuimus cum interpellatione ammoniti. Vetus adnotatio in codice Nicolai Fabri: Dum celebraretur Concilium in villa Tusfaco, ha epistole apostolice directæ sunt causa Bosonis & uxoris ejus. Intelligit autem has iptas à Bosone allatas Nicolai I. epistolas, tum ceteras ad alios, tum illam qua Karolum ut de Engeltrude Lotharium moneret hortabatur: Vnde vestram, inquit, exhortamur regiam magnitudinem ut corrigatis Lotharium Regem nepotem vestrum, ne tantum piaculum permittat manere in regno suo, hoc est, non consentiat fugitivam uxorem Bosonis Comitissæ tandem remanere ut non reddatur viro suo. Integra extat in annalibus ecclesiasticis, sed anno dcccclxii. inserta, cum ad dcccclx. referenda videatur.*

Pag. 166. FILIAM IVDITH VIDVAM] Nupserat illa prius Ediliffo Regi Anglorum, ut coronationis acta declarant, quæ suo loco sub finem post Capitula subjiciuntur. Illo mortuo cum redisset in Galliam, Balduinum Comitem ipsius nuptias appetentem, patre inscio, Ludovico, ut ferunt, fratre approbante, volens secuta est. Balduinus Karoli metu in Lotharij regno delituit quoad Rex Nicolai Papæ precibus inflexus annuit ut nuptiæ legitimæ Autisiodori conjungerentur sub extum anni, ut ex Hincmari ad Nicolaum epistola (quam Flodoardus lib. 3. cap. 12. recitat) colligere est, dcccclxii. Quod ergo furatus uxorem hic dicitur Balduinus, iterumque ab Hincmari in epistolis ad Theodoricum Cameracensem & ad Hungarum Trajectensem Episcopos, (quarum mentio apud Flodoardum lib. 3. c. 20. & 23.) eo nempe dictum est quòd illam sine patris assensu duxerat; volentem alioqui, ut dixi, secutam Tom. II.

fuisse Balduinus affirmabat, ut Nicolai ad Karolum epistola secunda testatur: *Qui vestram se habere indignationem eò quòd Iudith filiam vestram illum praeter ceteris diligenter sine vestra voluntatis consensu in conjugium elegerit, eamque volentem acceperit, ore proprio revulit.* Hic potè est Balduinus à quo genus & origo veterum Flandriæ Comitum.

DE VXORE LOTHARII] Theutperga Huberti Abbatis sorore, quam Lotharius Vualdrada pellice inducra repudiavit. De quo divortio, præter synodos Aquisgranæ, Metis, Romæ habitas, & præter Nicolai aliorumque epistolas, libet extat Hincmari Archiepiscopi. Res hoc anno inchoat, variis deinceps modis toto sexennio agitata & protracta, non alium quàm quem Lotharius vitæ finem sortita est.

ILLI SIC PRIVATVS] familiaris & amicus. Utuntur & in adiutiatione sua Karolus & Lotharius. Inde in vernacula nostra *privé* familiaris, & *privanté* familiaritas.

IN SYA MERCEDE FECIT] Tit. xix. cap. 1. *ut ad vos suos denominatos fideles in sua mercede transfunderet.* id est, gratuita indulgentia. Karolus M. in Capitulis anni dcccclxiii. *qualiter in Domini Regis mercede elemosyna fiat facta.* Alio sensu in mercede vel ad mercedem suam se facere dicebant quod spe fiebat divinx remunerationis, Pippinus in diplomate pro S. Dionysio: *Propterea in nostra mercede & remedio animæ genitoris nostri Karoli donamus ipsum locum &c.*

XXXVI.

Edictum Pistense.

Pag. 176. MANNIRI ET BANNIRI] citari & vocari ad placitum ac iudicium. Differre tamen ista liquet ex lib. 1v. cap. 25. *non manniatur, sed à Comite banniat.* Hoc igitur discrimen, quòd manniere dicebantur causatores ipsi, cum alter alterum, ut in jus ambularent, coram testibus admonebat, Hincmarus Laudunensis ad Remensem: *Ansgarius regia potestate ipsius obtinuit, non advocato meo ad mallum, ut publice se habent leges, pro rebus ipsi manniato.* Banniere verò Comites, Vicarij, & iudices alij, cum per bannum ad placita vocabant. Vnde qui vocatus ad placitum non venerat, si mannius fuerat, manniationis seu manniæ compositionem adversario solvebat: si bannitus, bannum Comiti componebat, Hincmarus epistola 4. c. 15. *Comites & Vicarij vel etiam Decani plurima placita constituunt: & si ibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciunt. Et quia prius per manniæ veniebant, excogitarunt quidam ut per bannos venirent ad placita, quasi propterea melius esset, ne ipsa manniæ alterarum solverent. hæc ideo facientes ut ipsi bannum acciperent.*

IVDICIO SCABINIORVM] Iudicium. Karolus M. in Capitulis Aquensibus anno nono, de eo cui ad mortem damnato vita concessa est: *nec inter Scabinos ad legem iudicandam locum teneat.* Hi ad omnia placita septeni minimum conveniebant. Lib. III. cap. 40. *exceptis Scabinis VII. qui ad omnia placita præesse debent.* In placito de mancipiis S. Remigij evindicatis, Ddd ij

T o m. II. cojus antea meminimus, octo numerantur. *Ipsi enim videntes cognoscensque rei veritatem atque comprobationem, statim se recediderunt, & per iudicium Scabiniorum, quorum hac sunt nomina, Geimfridus, Vrsolans, Fredericus, Vrsaudus, Hroderans, Herleberus, Rotbertus, Gislehardus, revuadiaverunt servitium multis diebus injuste retentum vel neglectum.*

Pag. 178. c. 21. NOMINIS NOSTRI MONOGRAMMA] Ea erat nota & character ut cum litera unica videretur, unde monogramma est dictum, omnes tamen nominis literas exprimeret. Denariorum enim quos describit forma hæc erat, qualis hodie passim in plurimorum ferriolis spectari solet.

Monogrammatibus antiquissimis olim usus fuit in diplomatis Regum nostrorum, in quibus nomen non integrum, ut mos nunc est, signabatur, sed hoc unico character. Karolus Calvus instituisse primus videtur ut nummis imprimeretur, cum ante illum, quod in Karoli M. & Ludovici Pij denariis observare est, pro monogrammate Principis effigies aut aliud quippiam incidi solet.

cap. 12. NISI IN PALATIO NOSTRO] Hæc moneta palatina dicebatur, cujus specimen nunc datum est. Veterat aliquando Karolus M. monetam ullo alio loco esse nisi in palatio. Quare præter capitulum XII. lib. 11. aliud extat ejusdem non editum: * *Vt in nullo loco moneta percutiatur nisi ad curiam, & illi denarii palatini mercantur, & per omnia discurrant.*

* Supra to. 1. pag. 464.

Ibid. IN QVENTOVICO] Hujus loci denarium vidimus hac inscriptione: KARLVS DEI GRATIA REX; in altera facie, QVENTOVICVS. Qventovici porro mentio est in præcepto Ludovici Imp. de divisione inter filios, quod editum est à Pithæo post Theganum: *Adartensis, Boloniensis, Qventovico, Cameracensis, Vermandensis.* Idem, ni fallor, qui Vvicus simpliciter appellatur in alio diplomate Karoli M. apud Aimoinum lib. v. cap. 1. *Neque per civitates tam in Rodomo quam & in Vuicus, neque in Ambianis.* de quo & Dagobertus Rex de mercato sancti Dionysij: *Ad Rothomum portum, & ad Vuicus portum, qui veniunt ultra mare.* & Alcuinus epistola XII. *Reverenti mihi de Vuicus propter causas necessarias.* Quibus ex locis quo in tractu Qventovicus olim fuerit facilius est conjicere quam certam & veram sedem indicare.

Ibid. IN METVILLO] Metallum vicum prope Burdigalam commemorat Chronicum Montis Dei de gestis Nortmannorum: Anno DCCCXLVIII. *Nortmanni Burdigalam Aquitania Iudeis pro dentibus captam depopulatamque incendunt. Dein de Metallum vicum populates incendio tradunt.* De illo agi hoc loco non puto. De altero malim, quod in finibus Pictonum Mellum hodie appellant, aliàs Metallum dictum fuisse probant anti-

que chartæ Comitum Augensium, in quorum T o m. II. potestate oppidum id erat. Acta visitationis Simonis Archiepiscopi Bituricensis: apud Prioratum S. Hilary de Metulo distantem à Prioratu de Lezeignano per VII. leucas Pissavinat. Metallum præterea, sed sine loci designatione, nominant gesta Dagoberti Regis cap. XII. *Plumbum quod ei ex Metulo censum in secundo semper anno solvebatur libras octo millia ad cooperendam Ecclesiam concessit.*

ARGENTVM EXMERENT] Purget & c. 11. merum reddant. Duo in denariis requiebantur, ut puto fierent argento, non mixto, & ut pensam, id est, pondus haberent legitimum. In quibus hæc inerat, meri & pensantes dicebantur. Synodus Francofordiensis cap. 3. *De denariis, si vero sum argento, & plentier pensantes.*

IUDICIO DEI SE EXAMINET] Infra Ibid. iterum cap. 20. & tit. XLV. cap. 3. & 7. Quibus ex locis liquet solitos olim, cum de crimine suspectus atque insimulatus quispiam fuerat, si per testes comprobari non poterat, ad Dei iudicium compellere, ut ex ejus eventu vel liberaretur vel condemnaretur. Karolus M. in Capitalis anni noni cap. 9. *Vt omnes iudicio Dei credant absque dubitatione.* Quod genus examinis merito improbat ac refellit Agobardus in libello quem de eo argumento scripsit. in quo & varios ejus modos explicat. *Mitte unum de tuis, qui congregari mecum singulari certamine, ut probet me verum tibi esse, si occiderit; aut certe jubeferrum vel aquas caleferi, quas manibus illisus attricet, aut consueat cruce, ad quas immobilis perseverem.* Quadruplex genus recenset, monomachiam, ferrum ignitum, aquam ferventem, & crucem. Aquam frigidam prætermittit, cum in aquam colligati dimitterentur. de quo iudicio prolata est Hincmari epistola ad Hildegarium Episcopum Meldensem. *Et vani homines, inquit Agobardus, nominant ista iudicium Dei. Vnde probari potest iudicium esse Dei quod Deus nunquam recepit?* Verùm hæc omnia tandem legibus tum ecclesiasticis tum civilibus damnata & abrogata sunt.

SEPIDONEVM REDDAT] Purget se ar- que innocenti probet à crimine de quo impetitur. Tit. XI. cap. 6. Ragamfrido, qui præcepta fallâ regio nomine compilasse dicebatur, interdictum ne à parrochia Remensi abscederet, donec se ab illis qua ei impingebantur idoneum redderet. Id fiebat aut sacramento, ut hoc loco, aut per testes juratos, ut lib. III. cap. 64. aut iudicio Dei, cujus exemplum est in synodo Francofordiensis cap. 7. de Petro Episcopo: *Exiit ejus homo ad iudicium Dei, neque per Regis ordinationem, neque per sancta synodi censuram, sed spontanea voluntate; qui etiam à Domino liberatus idoneus exiit.*

TORTVM FACIANT] damnum vel injuriam inferant. cap. 13. & 26. tituli hujusce. Pro eodem torture quoque positum nomen animadverti in rescripto Godefridi Ducis & Marchionis, Virduni edito adversus torturas Advocatorum, quibus affligebant Ecclesias fidei sue commissas.

PER DENERATAS VENDVNT] denariorum pretio, quasi per denariatas. Sic demirata

Tom. II. cere legitur in charta Besuensi, aut denerata de cera in charta ingenuitatis qua Afsira famula ingenua facta est, in tabulario S. Vitoni: ut annis singulis unam deneratam de cera persolvat. Et ibidem in testamento Bertarii: persolvam duas deneratas de cera ad altare S. Vitoni in Kalendario sui transiens. Duas deneratas de cera dicit quod in alia Besuensi charta est persolvere in cera duos denarios.

184. c. 21. BANNVM REVADIATVM] Hincmarus Laudunensis ad Remensem: & pro eo quod illa mansa intraverat, ut bannum revadiaret interpellaretur. Item in alia epistola: Videns autem quia mei homines cogentur revadiare quod me in villam Pauliacum secuti fuerant. Revadiant bannum qui ad banni multam iudicio damnati pro ea dant vradium, eodemque modo in aliis. Vvichardus Abbas Frotatio Episcopo Leucorum: Videtur tamen nobis, si vos utile iudicaveritis, ut quicunque de ipsis mancipiis, qui se subtrahere de nostra dominatione moliantur, servitium suum coram vobis revadiare faciant, ut deinceps per justitiam subacti hanc fraudem perpetrare nequeant. Et in evindicatione mancipiorum S. Remigij, revadiaverunt servitium, ut supra scriptum est.

185. c. 25. FABRICIN. EX AVRO VEL ARG.] vasa aurea vel argentea, aurum omne argentumve factum, quæ fabricaturæ dicuntur in formulis antiquis.

186. c. 24. VENDATUR LIBRA AVRI] Auri ad argentum proportio ferè olim, etsi aliquando variatum, apud Græcos decupla fuit, apud Romanos paulo plusquam, ut sic loquar, duodecupla. Itaque aurum illi nummum decem ejusdem ponderis argenteis mutabant, hi duodecim & semisse. Quamquam autem diversa ratio videatur, quando non massa cum massa simpliciter, neque signati nummi cum signatis, sed massa cum nummis comparatur, hic tamen puri auri libra duodecim quoque denariorum libris æstimatur. Arcadius vero Imp. lege unica Cod. Theod. De argenti pretio quod thesaurus infertur, pro singulis libris quinos solidos aureos inferri jubet. Quod si tunc auri libra solidos LXXXI. continebat, ut est in l. 13. Cod. De susceptoribus præpositis & arcariis, consequens est ut massæ argenti ad aurum signatum ratio Arcadij lege fuerit quæ est unius ad quatuordecim.

186. c. 23. BRUNIAS] loricas. Sic enim exponunt glossographi, atque ita intelligendum quod in lege Ripuariorum tit. 36. cap. 11. scriptum est, ut qui vveregildum solvere debet, bruniam bonam pro solidis duodecim tribuat. & in Capitulis Karoli M. ad Theotonis villam anno DCCCV. editis: Omnis homo de duodecim mansis bruniam habeat.

186. c. 26. PAGENSES FRANCI] liberi, quo sensu in his Capitulis passim, & apud alios, ut cum de servis queritur qui francas feminas accipiunt, id est, liberæ conditionis. Inde bannum francile supra liberi hominis bannum interpretati sumus. Præcipit ergo ut qui per pagos liberi sunt homines, & caballos habent, cum pagi Comite in exercitum pergant, & debitos paraveredos de more præsentent. A caballis caballarij equites dicti

in Capitulis Aquensibus Karoli M. anno septimo & ab Hincmaro in epistola ad Karolum Regem: Per villas in quibus non solum homines caballarij, sed etiam ipsi cociones rapinas faciunt.

HOSTEM FACERE] Hostis est exercitus, Pag. 187. l'host majoribus nostris. Capitula Karoli M. Bononiæ ad litus maris edita DCCCXII. Vi in hoste nemo parem suum vel alterum bibere cogat, & quicumque in exercitu ebrius inventus fuerit; in bibendo sola aqua utatur, quousque se malè fecisse cognoscat. Quare hostem facere est expeditionem, ut proximo capite loquitur, exercitalem facere, quod exercitare in quodam alio capitulo dixit Karolus idem Imp. De liberorum hominum possibilitate, ut juxta qualitatem proprietatis exercitare debeant. alibi hospitalitatem facere, ut in diplomate pro Maurilio Episcopo Andegavensi. Hinc hostili apparatus tit. sequenti cap. 13. & hostiliter preparatus infra sub finem tituli hujus & in iisdem Aquensibus Capitulis.

IN MARCHA VVACTAS FACIANT] Ibid. excubias in limitibus agant. Ludovicus Pius in præcepto quod Hispanis fecit qui ad se confugerant; In marcha nostra explorationes & excubias, quod usitato vocabulo vvacitas dicitur, facere non negligant. Inde suum vvacht Germanis, guet nostris.

HERIBANNVM PERSOLVANT] Heribannus dicebatur multa quam luebat is qui ad exercitum vocatus venire contempserat. Karolus Imp. in Capitulis Bononiensibus cap. 9. Quicumque liber homo inventus fuerit anno præsentis cum seniore suo in hoste non fuisse, plenum heribannum persolvere cogatur. Einhardus epist. 22. Et ideo non videtur mihi justum esse ut heribannum solvere debeant qui non alibi fuerunt nisi ubi ipse Imperator præcepit. Inde heribannator in Capitulis, heribanni exactor.

IN POLYPTICIS] Sic appellatur librorum centuales aliòve rationum publicarum. In Codice Theod. De discussoribus l. 2. vetat Imperator ne accepta semel securitates & registre polyptici, id est, ut paulo post exponit, rationum publicis insertæ, a discussoribus & apparitoribus denuo possulentur. Quæ in his libris continebantur, fidem perpetuam faciebant, unde fides polypticorum Cod. eod. De indulgentia debitorum.

CARROPERA ET MANOPERA] Duplex genus servitutis. Carropera sunt quas tit. xxxvii. cap. 14. caricaturas dixit, cum carri vetturaque opera debetur. Manopera servitium manuale dicitur lib. III. cap. 51. quia opus manu fit, unde manoperarij in diplomate Karoli Calvi pro S. Dionysio. Inferior ætas curbadas appellavit, Corvées. Ad carropera itaque spectat quod de vehenda margila sequitur; ad manopera, battere in scuria. In Polyptico S. Remigij: Faciunt carropera de annonæ aut vino in leugis XII. Sin autem, dabunt denarios XII. Et alio loco: Carroperas & manoperas inter totos circulos quinquaginta.

ET MARGILAM] Terræ adipem vocat Plinius de ratione agens emendandæ terræ lib. 18. cap. 6. Alia est ratio quam Britannia & Gallia invenerunt, alendi eam ipsa, quod ærnis vocant margam. Est autem quidam terra adeps, ibi den-

T O M. II.

sane se pinguedinis nucleo. Quae ergo marga primū, eadem post margila dicta est. Hodie vulgo à plebisque marna, ab aliis marla nuncupatur.

Ibid.

[IN SCYRIA BATTERE] Lib. 1. cap. 75. de his quae die dominico facere non licet: *nec lanam carpere, nec linum battere.* Battere est tundere & percutere. linum battere, tundendo purgare. Hic de messe intelligendum, quam coloni nostri battendo & flagellando purgant. Quare feuriam, quae apud nos stabulum nunc equorum significat, latius olim usurparunt pro ea quam graneam vocitant. Hincmarus adversus nepotem: *Scyriam ipsius interclusit, & annonam de terris dominicis collectam sine licentia Presbyteri in eam misit.* Polypiticus S. Remigij: *Faciunt & pelluram ad coriem, scyriam, & horum claudendum.*

c. 30.

[SELLAM RETINENT] mansi cuiusque, Hincmarus ibidem cap. 1. de Capella quam Atala Episcopus Ecclesiae Laudunensis donarat: *excepto ariolo ad sepulturam, & excepta sellula manselli ipsius Capella, cum hortulo.*

Pag. 190.

c. 32.

[IECTIVI INVENIANTVR] Cap. sequenti: *se inier se iectiscunt, & contra causatores suos iectiscant.* & sine compositione ac iectitione. Ex formulis solemnibus antiquis apparet iectivos propriè dictos fuisse qui vadimonium destruerant & ad placitum venire neglexerant. Formula CLIX. quae indiculus regalis de iectivis inscribitur: *Nec ipse ad placitum venit, nec missum direxit qui illa sona munitaret, & placitum suum neglexit, & iectivus exinde remansit.* Hoc sensu iectificare fuerit deserti vadimonij accedere; iecticio, actio ipsa. Sed iectivos etiam universè dicebant omnes qui in re alia quavis negligentes fuissent, ut in formalis illdem CXLVII. & CLXIX. qui debitum coloniarum aut servitutem non reddiderant, & in charta audentiali CLVII. *Inerim vero usque ad placitum neutra pars ex ipsis iectiva appareat, id est, causa defuisse censetur.*

Ibid.

[BARI GILDI EIVS] Apparitores, unde nunc etiam apud Italos barigelli vocantur principes apparitorum.

c. 33.

[LINGVA THEOD. SCASTLEGI] armorum depositio. Verba sunt cap. 114. Additionis quartae. quod de promptum est ex Capitalis anni XVI. Ludovici Angusti. Teutonibus hodie *leggen* est deponere, *scast* quid sit dicere non habent. Affine huic, sed diversae significationis vocabulum *scast*, vel *scast*, pro munere aut premio sumi videtur in epistola Hincmari Laudunensis ad Remensem de Grivone: *quod Romam ipsum non pro alia re ire rogabam nisi ut inde scast mihi daret. quod ego mirabar si diceret, cum quicquid habebat beneficii gratis ei dedisset & sine ullo pretio.* & in missatico ejusdem apud Hincmarum Remensem post finem libri I V. capitum: *quicquid de rebus sua Ecclesia fecit & ordinavit, non per scast vel per aliquam propinquitatem aut amicitiam inde fecit.*

Pag. 192.

c. 34.

[DE SVIS RESCELLIS] Recolis, aut reiculis, ut supra tit. VII. ex synodo Arvernensi.

Pag. 194.

c. 37.

[HERIBERVVM NOSTRVM] paratam mansionem & hospitium. quod paramentum dixit Hincmarus Karolo Regi: *& antequam de pa-*

ramento vestro ad mansiones redeam: & paulo post: hanc admonitionem eis quotidie, quando ad paramentum vestrum venerim, relegat. Inde heribergare in Capitulis Bononiensibus Karoli M. cap. 2. hospitio excipere, *herberger.* & heribergagium in literis S. Ludovici Regis, quibus Cornellas villam à procuratore regia & heribergagio seu gista liberam esse declarat.

[ET HATA S] clausuras. Hae nobis hodie sunt sepes quaelibet, olim, ut hinc apparet, pro militari vallo & munitione usurpatæ.

XXXVII.

Apud Tusiacum.

[HÆC MISIT IN BYRGVNDIAM] In codice Laudunensi legatio hac sequenti Regum aduniationi postponitur. Parvi autem refert utra antecedit, id certum est, utramque hoc anno apud Tusiacum editam fuisse.

[IN NOSTRVM INDOMINICATVM] Cap. pag. 197. v. in nostrum dominicatum, hoc est, in dominatum & potestatem. In literis Henrici Episcopi Tullensis de donatione Simonis Ducis Lotharingorum & Ateidis conjugis pro S. Mansueto: *aliduum suum quod emerant, & in suo indominicatu jam dudum possiderant.* Hincmarus de villa Noviliaco: *Defuncto Tilpino tenuis Rex Karolus Remense episcopium in suo dominicatu, & dedit villam Noviliacum in beneficio Anshero Saxoni.* Qui fundum ut dominus possidebat, non ut beneficiarius, in ejus dominicatu fundus esse dicebatur. Dominicatura etiam dicta in præcepto Ludovici junioris de abbata in Calvomonte, *quam ipse & antecessores longo tempore in dominicatura habuerant, tunc vero S. Dionysij monasterio concedebatur.*

[FIDELIS HOMO DEVENIAT] vassallus, qui fidelitatem regi ipsi vel alicui ejus vasso debebat.

[MULIERIBVS AVT MATRIBVS] Mulieres possunt pro uxoris; ut synodus apud Compendium sub Pippino cap. 13. *Si quis vir mulierem suam dimiserit, & iterum: vir illius accipiat mulierem legitimam.* Arsenius Nicolai Papæ legatus in epistola ad Episcopos scripta hoc ipso anno DCCCXXV. & quanta scelera Engelrandis quondam Besonis Comitis mulier perpetrasset. Idem Itali vulgò faciunt, quibus uxor est *moilie.* Et nos similiter feminam pro uxore dicimus. quod veterum etiam sit exemplo, ut in titulo præcedenti: *Si femina maritum aut maritus feminam accepit, illud conjugium dissolvatur.*

[CVM GYNTFANONARIO] Vexillifero, vel duce. Mansueti vocis usus apud Italos, qui vexillum gonfalonem vocant. Ac Romæ nunc etiam Gonfanonarium sive, ut vulgò enuntiant, Gonfalonarium Ecclesie nuncupant magistrum seu præfectum vexilli militiae ecclesiasticae; & apud Florentinos superioribus seculis status fuit magistratus, qui Gonfalonarius justitiae dicebatur.

[IN TRACTORIA] Missis omnibus ad legationes suas profecturis tractoria dabatur, id est, epistola cujus beneficio suscipiebantur & concessum accipiebant. Lib. IV. cap. 30. *Si quis litteras nostras despexerit, id est, tractoriam qua propter Missus recipiendos diriguntur. Ideo vasso-*

Tom. II. *riam stipendialem* appellat Agobardus in libello de infolentia ludæorum. In tractoris porrò adnotari solebat quantum cuique Missio proerjus conditione suppeditari oporteret. Quæ de re Ludovici Pij extat constitutio in eodem libro cap. 73. *De dispensa Missorum, qualiter unicuique juxta suam qualitatem dandum vel accipiendum sit, videlicet Episcopo panes xli. frisinge tres &c.* ubi triplicem gradum distinguit, aliamque dispensam decernit Episcopo, aliam Abbati, Comiti, aut ministeriali, aliam denique vasallo regio.

Page 101. **HLVDVVICVS ET KAROLVS**] *Annales Pithæani alterum horum Regum conventum ante sex menses habitum fœdusque in eo initum commemorant his verbis: Anno DCCCLXIV. Hludovicus & Karolus Reges & fratres apud Fusciam villam mense Septembri convenientes fœdus incurrunt, & quicquid inter eos levitate humana vel suggestionem militum perperam gestum fuerat, sibi mutuo dimitunt, cuncta retro oblivioni tradenda consentes. Hujus autem fœderis pactum inviolabiliter omni tempore conservandum, testes & admonitores idonei ex utraque parte statuuntur. Nam Hludovicus ex parte Karoli Hincmarum Remensem Episcopum & Engilramnum Comitem, Karolus vero ex parte Hludovici Luitbertum Archiepiscopum & Alfridum antistitem elegit; ut si forte ab aliquo ejusdem pacti jura laderentur, his admonitionibus & gestis priora ad memoriam revocantibus, facilius in pristinum statum reformari possent.*

Page 101. **NEPOS NOSTER HLOTHARIUS**] *Pertinent hæc ad divortium Lotharii, de quo supra tit. XXXV. cap. VI. Cujus causa post damnatam Romæ synodum Metensem, quæ Theutberge repudium approbat, post exauctoratos Theutgaudum Trevirensis & Gunatium Agrippinensem Archiepiscopos, qui synodo illi præfederant, missus est hoc anno, ut Anastasius scribit, à Nicolao Papa in Galliam legatus Arsenius Episcopus Hortensis.*

XXXIX.

Apud S. Arnulfum.

Page 107. **APVD S. ARNVLFFVM.**] *in monasterio S. Arnulfi, quod nobilissimum olim, & patrum nostrorum memoria fuit in suburbano Metensi. Leutbertus, qui post Hincmarum nominatur, Archiepiscopus fuit Moguntinus, Vitigarius Episcopus Augustanus, sive de Augustibure, ut loquitur Hincmarus in epistola quadam ad nepotem: Clarentius compresbyter mihi dixit quod Hadulfo missarum ad Vitigarium Episcopum de civitate Augustibure pro libro Patery commiserit, de quo missatio non se excondixit.*

DE REGNIS NEPOT. NOSTROR.] *Ludovici Regis Italie & Lotharii Regis, quos videbant legitimis heredibus carere. Karolus verò, tertius illorum frater, jam pridem sine liberis decesserat.*

XL.

Apud Pistas.

Page 107. **REGNI SVI XXX.**] *Cùm anni Karoli Calvi confurgant ex obitu Ludovici patris, hoc est, ex XII. Kalendas Julias anni DCCCXL, se-*

quitur anno DCCCLXIX. post XII. Kalendas Quintiles exordium fuisse anni ejus XXX. Sed quia Indictio secunda, quæ adscribitur, finem habitura erat proximo Septembri, reliquam est ut placitum hoc Pissense Julio vel Augusto mense celebratum intelligamus.

FAIDA PACIFICETVR] *Tit. XIV. fai. Pag. 219. dam ostendimus dictam fuisse apertam & capitalem inimicitiam ob casum aliquem de propinquis susceptam. Et quia republicæ intererat hujusmodi similitates coerceri, propterea legibus sæpe cautum de fœdis coercendis atque sedandis. Lex Frisionum satis habuit certorum locorum inducias præscribere in Additione tit. 1. Homo fœditus pacem habeat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam eundo, de Ecclesia redeundo, ad placitum eundo, de placito redeundo. Karolus Magnus fœdas penitus sedandas sanxit anno imperij quinto cap. VI. Si fœditus quis sit, discentiatur quis ex duobus contrarius sit ut pacati fiant, & distringantur ad pacem, etiamsi noluerint. Idem sanxit & Ludovicus lib. IV. cap. 27. Fœdæ autem pacificatio pretio fiebat, quod à fœditoso persolvebatur; recipiebat is qui fœdam, ut loqui solebant, levabat & portabat. Karolus idem lib. I. legis Longobardorum tit. 37. cap. 1. Si quis pro fœda pretium recipere noluerit, ad nos sit transfusus, ut nos eum dirigamus ubi damnnum minimi facere possit. Simili modo etiam qui pro fœda pretium dare noluerit, nec justitiam inde facere, tunc ad nos sit transfusus, & in tali loco eum mittere volumus ut majus damnnum non crescat.*

XLI.

Karoli coronatio Metis.

IN ECCLESIA S. STEPHANI] *quæ Metensium Episcoporum sedes. Mortuo Placentiæ in Italia Lothario mense Junio anni hujus DCCCLXIX. simul ac in Galliam perlatus est nuntius, Karolus ad vacuum ejus regnum occupandum Metas advolvit, ibique ab aliquot utriusque regni Episcopis consecratus est. Coronationis acta sub finem Capitulorum edita. hoc verò loco admittationes, quæ coronationem antecesserunt. Ceterùm Karolus, etsi regni Lotharii possessionem, ut sequentia docebunt, integram non retinuit, successione tamen hujus epocham suis deinceps diplomatibus adject; ut in præcepto pro monasterio S. Germani apud Aimoium lib. 5. cap. 34. & in altero pro Ecclesia S. Martini Turonensis: Data Kalendis Augusti Indictione X. anno XXXVIII. regni Domini Karoli Imperatoris in Francia, & in successione Lotharii VIII. & imperij II. Annum Monasterio. atque in aliis passim.*

QVI PRIOR IN REM. ET TREV.] *Hincmarus idem in epistola ad Nicolaum Papam, quæ apud Flodoardum legitur lib. 3. Inter quas, Remensem scilicet & Trevirensis Ecclesiam, hæc semper distinctio fuit, sicut in ecclesiasticis monumentis invenimus, & vetustissimam consuetudinem semper obtinuisse comperimus, ut ipsam Episcopus non loci, sed dignitate ordinis prior secundum sacra regulas haberetur qui foret in qualibet ipsarum Ecclesiarum metropoli antea ordinatus.*

Tom. II. Confimilia sunt quæ in altera ad Ludovicum Transihenanum scribit apud Flodoardum eundem lib. 3. c. 20. crebèrque omnino & multus in hoc argumento Hincmarus, ut Remensem Ecclesiam Trevirensi non imparem esse doceat. Inde adversus Gothescalcum differens ita concludit: *Qua Remis nec minor est Trevirorum urbe prima provincia Belgica, propter quod ante est condita: nec inferior, quia in secunda est provincia regionis Belgica constituta.*

Fig. 220. VIGILIA S. PASCHÆ] Quo anni die aut quo mense baptizatus Clodoveus Rex fuerit, nihil proditum est à Gregorio Turonensi. Hincmarus hoc loco & in epist. 3. c. 14. de vigilia Paschæ coniecit, propterea quòd vigilia Paschæ & Pentecostes publicis olim ac solemnibus baptismis fuerant destinatae, sed hallucinatus est. Constat enim ex Aviti Viennensis epistola, quam ad Clodoveum ipsum Regem statim post ejus baptismum scripsit, baptismum in natali Domini suscepisse. Cujus, inquit, splendorem congruè redemptoris nostri natiuitas inchoavit, ut consequenter eo die ad salutem regenerari ex unda vos parcat quo natum redemptio sui cali dominum mundus accepit. Igitur qui celebris est natalis Domini, sit & vestri, quo vos scilicet Christo, quo Christus ortus est mundo; in quo vos animam Deo, vitam presentibus, famam posteris consecratis.

A STEPHANO PAPA] Karolus Calvus Nicolao Papæ: *Post obitum divæ recordationis avi nostri Karoli excellentissimi Imperatoris, genitor noster Hludovicus piissimus Augustus, Deo donante, paternum adeptus imperium, Remorum venit ad urbem; ubi præcessor vester sanctæ memoriae Stephanus summus Pontifex ei obviam venit, atque in imperij honorem eum Deo inspirante consecravit.* Quæ pluribus narrantur in vita Ludovici & à Flodoardo lib. 2. c. 19.

IN HAC DOMO] in basilica Metensi. Flodoardus idem lib. 2. c. 20. Karolus Rex in eadem epistola ad Nicolaum Papam: *Ibi etiam, Metis in Ecclesia B. Stephani, piissimus Imperator ab omnibus Episcopis, clero, & populo est venerabiliter coronatus & pristino restitutus imperio.* Quo ritu res peracta, exponit auctor vite Ludovici, ubi de conventu apud Theodoni villam DCCCLXXV. *Sequenti verò Dominica, qua sacra quadragesima initium præcedebat, in Metis civitatem Dominus Imperator, sed & Episcopi, & populus universalis illius conventus venit; & inter Missarum celebrationem septem Archiepiscopi septem reconciliationis ecclesiastica orationes super eum cecinerunt, & omnes populi, hoc viso, pro plenaria restitutione Imperatoris multas Deo gratias reddiderunt.*

XLII.

Pactio Aquigranensis.

Fig. 221. HÆ FACTIONES] Agrè ferente, ut patet, Ludovico regnum Lotharij, cujus ipse partem speraverat, universum à Karolo usurpari, inita tandem per utriusque legatos pactioe conventum est ut regnum hoc inter ipsos æquis portionibus divideretur. Itaque diviso ea

facta est quæ proximo titulo continetur. De his autem plura Aimoinus lib. 5. c. 21. 24. 25.

ANNO XXXII. KAROLI] Initium annorum Karoli ex XII. Kalend. Julias ducendum esse monimus. Hinc sequitur Martio mense anni DCCCLXX. nondum expletum fuisse annum ejus trigessimum. Quare scribendum hoc loco non XXXII. sed XXX. eandemque ob causam tit. sequenti legendum XXXI. non XXXIII.

INGELRAMNVS COMES] Camerarius hic Karoli Regis, eique, ut Aimoini verbo utar, domesticissimus: qui post hæc suasionem Richildis Reginae honoribus suis exutus, & à Regis familiaritate summotus, Ludovico Transihemeni auctor fuit ut in Galliam cum exercitu iterum veniret anno DCCCLXXV. Aimoinus lib. 5. c. 32.

XLIII.

Divisio regni Lotharij.

IN PROCASPIDE] Inter Heristallium & Marfnam in pago Leodicensi. Aimoinus lib. 5. c. 25. *Karolus Pontigonem veniens legatos accepit, nuntiantes ut ipse ad Heristallium veniret, & frater ejus Hludovicus ad Marfnam venturus esset, & in mediullis eorundem locorum Kalendis Augusti colloquerentur.* & post alia: *Tandem v. Kalendas Augusti ad locum colloqui convenerunt.*

COLONIAM, ARGENTINAM] Quòd in tota hac enumeratione nulla fit mentio Moguntia, Spira, & Vormatæ, argumentum est illas civitates ad regnum Lotharij non pertinuisse, sed ad regnum Ludovici, atque hos nimirum pagos fuisse qui propter vini copiam, in alio loco dictum est, transihenans provincijs adjecti sunt, cum Ludovici Pij filij paternum imperium inter se dividerent.

LVGDVN. VESONT. VIENNAM] Non fuerant hæc in antiquo regno Lotharij, sed eidem postea cum alius ex Karoli fratris successione obtigerant.

XLIV.

Apud Gundulsi villam.

ANNO DCCCLXXIII.] Scribendum DCCCLXXII. non solum quia Aimoinus Gundulsi villæ placitum ante Hadriani Papæ obitum commemorat, quem omnes consentiunt anno DCCCLXXII. mense Novembri decessisse, sed quia Hadriani obitum, ut sequentia docebunt, re ipsa antecessit. Adde quòd nisi hanc aram statuas, præposterus ordo fuerit, & titulus hic sequenti postponendus.

APUD GVNDVLEI VILLAM] Tit. lili. cap. 4. Palatium regium ad Mosellam Tullo Leucorum finitimum. Aimoinus lib. 5. cap. 28. *Karolus à Burgundia ad Gundulsi villam, placitum illuc antea conditum habiturus, Kalendis Septembribus revertitur.* Villa Gundulsi in annalibus Pitheanis. Gundovilla Frotario Leucorum Episcopo in epistola XI. ad Hilduinum: *Recordari siquidem vestra paternitas valet quòd cum in palatio Gundoville Dominus Imperator hoc anno staret, vestram continens manum, iussit ut in fronte*

Tom. II. *fronte ipsius palatii solarij opus construerem, de quo in Capellam veniretur &c.*

CVM HLVDVVIC. SACR. DISRVF.] Parte scilicet regni Lotharij, quam in divisione sortitus erat, Ludovico Imp. Lotharij fratri clam reddita. Rem narrat Aimoins loco supra scripto: *Hludovicus apud Tridentum cum Engilberga loquens, Ludovici Imp. conjugæ, partem regni Lotharij, quam contra Karolum accepit, negligis sacramentis inter eos pallis, sine consensu ac conscientia hominum quandam Lotharij, qui se illi commendaverant, clam reddidit. Diu adnixus apud Karolum fuerat per epistolas & legatos Hadrianus Papa ut à Lotharij regno, tanquam Ludovico ejus fratri jure debito, abtineret, idemque nunc missi, non à Ioanne Hadriani successore, ut quibusdam visum est, sed ab Hadriano ipso (ut constat ex tit. LIII. cap. 4.) legati, Formosus Portuensis & Gadericus Veliternensis Episcopi contendebant. Sed Karolo persuaderi non potuit.*

SACRAM. QVÆ S. S. SVNT] Desiderantur hæc sacramenta; quæ nimirum eò spectabant ut unâ conjuncti duo Ludovici, patrius ac nepos, partem alteram regni Lotharij Karolo extorquerent. Karolus ergo tempestati occurrens, novis quoque sacramentis suos sibi in hoc placito devinciendos putavit. Aimoins post superiora: *Vnde utrinque sacramenta prioribus sacramentis, quæ cum fratre suo pepigerat, diversa & adversa inter eos sunt facta.*

XLV.

Apud Carisiacum.

Pag. 227. **A**PVD CARISIACVM] Titulus hic alter in codice Laudunensi conceptus est. *Anno incarnationis dominicæ DCCCLXXXIII. Indictione VI. pridie Nonas Ian. hæc quæ sequuntur capitula Dominus Rex Karolus in Carisiaco palatio cum fidelium suorum consilio decrevit, & per suum regnum denuntiari & observari mandavit. Anno Christi DCCCLXXXIII. & Karoli XXXIII. congruit Indictio non quinta, sed sexta. Quare ita restituendum est.*

Pag. 228. **INFAMES VEL CLAMODICI]** qui magnam, ut infra loquitur, habent blasphemiam, hoc est, qui gravi criminis alicujus infamia laborant. Clamosum eodem sensu & blasphemum post dicit.

Pag. 229. **SE EXCONDICANT]** Purgent se atque idoneos reddant. Hincmarus in epistola ad nepotem, quam supra citavimus: *quod Hadulfo missaticum tuum commiseras, de quo missaticum non se excondixit. Non excusavit se, aut non satisfecit.*

Pag. 229. **CVM CARLOMANNO]** Filius hic Karoli Calvi, Meldensis Ecclesiæ Clericus ac Diaconus, hoc tandem anno patris jussu ob varias grassationes & perduellionem oculis orbatus, retrusisque in monasterium Corbeienfe, quod docent annales Pithæani DCCCLXXXIII. Flodoardus lib. 3. c. 18. Aimoins lib. 5. c. 29. & 31. & alij. De sceleribus autem ac latrocinis per Karolmannum ejusque homines perpetratis, præter ea quæ apud Aimoins & reliquos edita leguntur, luculenta extat Hincmari Remensis ad Tom. II.

Remigium Archiepiscopum ceterosque provincie Lugdunensis Episcopos epistola post ejus à parte fugam scripta anno DCCCLXXXI. Vidimus & synopsim actorum * Synodi Silvanectensis hoc anno Regis imperio ac voluntate adversus Karolmannum coactæ, in qua judicariis Episcoporum sententis Diaconi gradu exauctoratus ad laicam communionem revocatus est. Actorum porro exordium à Karoli Regis filium criminantis proclamatione ad Ansegilum Senonensem, Hildegarium Meldensem, ac ceteros ejus synodi Episcopos missa, quæ hæc quæ sequuntur inter cetera continebat. *Proinde quamvis specialiter accusationes atque testificationes necessaria non forent de his quæ omnis Ecclesia regni nostri cunctisque regnum nobis à Deo commissum magnis generibus & publicis non solum vocibus, sed & depopulationibus per Karolmannum carne non mente filium nostrum, Ecclesia Meldensi Senonum diacones Diaconem sibi inlatis clamat, tamen ut ordinabilis inde ministerium vestrum exequi valeatis, per nos, cujus carne est filius, propter regium ministerium nobis à Deo commissum, clamores Episcoporum ac ceterorum sacerdotum, Canonorum quoque & monachorum atque sanctorum virorum illustrium ac promiscui sexus ætatis seu conditionis, quæ ad nos de illo venerunt, velus & per voces presentium audire potestis, canonico judicio vestro, quorum interest de Diacono judicare, proponimus &c.*

SICVT TVNC SCARIVIMVS] statui- mus & præscriptimus. ut tit. LIII. cap. XVI. vel unum eorum qui cum eo scarii sunt, id est, designati & constituti.

ET SORTIARIÆ] Ita nunc etiam apud nos strige ac maleficæ vocantur. Hincmarus de divortio Lotharij ad xv. interrogationem; *Ally poru, ally autem cibo à sortiariis demerati, ally verò tantum carminibus à strigis fascinati.* Citatur & ab Ivone par. 8. c. 124. & à Gratiano 33. q. 1. cap. *Si per sortiarius atque maleficas, ex Hincmaro eodem, sed operis nomine suppresso.* De promptum est autem ex epistola nondum edita * quam Synodi Tusiensis mandato ad Aquitanie Archiepiscopos scripsit de nuptiis Stephani Comitis Arvernorum & filij Regemundi Comitis Tololani, cui edendæ locus erit inter acta synodi ejusdem.

IN REGIA VEL IN ECCLES. VESTITVRA] quæ fiscus vel Ecclesia possedit. Lib. 19. cap. 34. *Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuit, id est, quod genitor quoque noster possederit. & Append. II. cap. 7. ut non mittantur testimonia super vestituram Domni Pippini Regis.* id est, in contrariam non vocentur quæ in Pippini possessione fuerunt. In his enim & similibus locis vestitura est ipsa possessio.

ALIQUID PROPRI DAT] Invadat & usurpet. In formula notitiæ sacramentalis: *quod terram suam de eorum potestate nec porpris nec pervasi.* Vnde *porprisum* in Capitulis Ludovici II. c. 3. & *res porprisæ* lib. VI. cap. 251. *De rebus porprisæ, ut ante Missos & Comites & iudices nostros veniant, & ibi accipiant finitivam sententiam, & inantea nullus præsumat alterius* Ecc

Tom. II.

* To. 3. Concilior. Gall. pag. 407.

Ibid.

c. 7.

* Edita est to. 3. Concilior. Gal. pag. 173. & to. 2. oper. Hincmari pag. 647.

Pag. 231.

c. 8.

T o m. II. *res propringere.* Ab eo quod est propringere propriam res dicta, sicut ab eo quod est interpringere tit. xxxiii. interpringum. Hincmarus Ludovico Balbi F. *ut sicut in nomine interpringum est, ita sit & in ambasciato.* Sic & à mispringere mispringum tit. xxxiii.

XLVI.

Reclamatio Episcopi Barcinonensis.

Pag. 235. c. 1. **E**PISCOPVS BARCINONENSIS] Frodoinus, opinor, qui synodo Tricassinæ subscripsit anno dcccclxxviii. Subscripsere itidem ex eadem ora Hispaniæ synodo apud Tusiæcum dcccclxx. Adhulfus Barcinonensis, Audesindus Roscellensis, & Vvisadus Vrgellitanus Episcopi; Pontigonensis & Tricassinæ Theotarius Gerundenfis. Parebant enim illo tempore, post Karoli M. & Ludovici victorias, Regum nostrorum imperio tum hæ tum vicinæ aliæ ejusdem tractus civitates: quarum Episcopi proinde & Gallia placita synodosque frequentabant, & controversias suas vel apud Archiepiscopum Narbonensem, cui fuerant attributi, vel in publicis, ut hoc loco, conventibus agitabant.

Pag. 235. **L**ONGIVS A MARCHA] à Pyrenæo. Hæc enim marca seu limes Hispaniæ lib. iiii. cap. 74. *Qui trans Ligerim manent, atque in Hispaniam proficisci debent, montes Pyrenæos marcham esse cognoscant.* Quare de hac marca Ludovicus Pius ad populam Emetitanam, quæ apud Einhardum epistola est 39. *Volumus proxima estate exercitum nostrum ad marcham nostram mittere, ut ibi preparare sedeat donec vos mandetis quando pronovare debeat.* Marca igitur & marca limes seu fines cujusque regionis; & Marchio, Comes marçæ præpositus. Vita Ludovici anno dcccxcvi. *relictis tantum Marchionibus, qui fines regni tuentes, omnes, si forte ingruerent, hostium arcerent incursum.* Inde Bernardus Comes Barcinonis, quia in marca Hispaniæ præsidebat, Marchio etiam dictus à nonnullis.

Pag. 236. c. 2. **C**ASTRVM TERRACINENSE] Vicinum id Barcinoni ad Rubricatum annem, indigenis hodie *Tarraça.*

XLVIII.

Synodi Pontigonensis.

Pag. 237. **S**YNODI PONTIGON.] Actorum hujus Concilij hæcenus perpauca, eaque mutila, & cum Ticinensibus confusa gestis habebamus. Nunc multis partibus auctiora & notis quæque suis distincta prodeunt, adiectis etiam exemplaribus epistolis pontificiis quæ in hoc Concilio recitatae ferrebantur & plusculis aliis monumentis ad eandem synodum spectantibus, quorum fit mentio ferè omnium in synopsis Aimoini. Constat ergo primùm Romæ coronatum fuisse Carolum Imperatorem die natalis Domini sub finem anni dcccclxxvi. cujus coronationis acta non exstant. Tum deinde celebratum à novo Imperatore conventum fuisse Ticinensem mensè Februario dcccclxxvi. in eoque ab Episcopis & optimatibus regni Italici acclamationem susceptumque Imperatorem, & con-

T o m. II. dita capitula duodecim. Postremò in synodo Pontigonensi mensè Junio ejusdem anni susceptum pariter à Gallis Imperatorem, & Ticinensia capitula confirmata. Itaque subscriptionum, quæ hic geminæ leguntur, priores, quæ Italicorum sunt Præsulum & optimatum, ad synodum Ticinensem pertinent; posteriores, quæ Gallorum sunt, ad Pontigonensem referendæ, non ad Ticinensem, cui malè antea tribuebantur.

APVD PONTIGONEM] Pontigonis inter villas regias clarum & celebre nomen fuit. Ponticonem appellat Gregorius Turon. lib. 4. cap. 23. & lib. 6. cap. 37. quomodo legendum & in annalibus Pithæanis, ubi Panticon scriptum est dcccclviii. Anastasius item in vita Stephani III. Papæ, quem Pippinus Rex in Gallias adventantem eo loco exceperit, Ponticonem palatium vocat. Pontigo sicut dicitur in Chronico Frodoardi cccccli. quo ferè modo apud alios passim, nisi quòd Pontionem etiam elisa litera legere est, ut in præcepto Karoli nostri pro S. Martino: *Actum Pontione palatio imperiali.* Ac Pontionis hodie nomen manet vico pagi Catalaunensis, quæ Lingonas spectat. Quo in tractu Pontigonem olim villam regiam fuisse, tum ex aliis superiorum scriptorum verbis, tum ex his colligere est quæ Aimoinus habet lib. 5. c. 35. *Imp. Karolus de Compendio Carificum, indeque per Suesfonas ad Remensem civitatem, & sic iter suum per Catalaunos & Pontigonem atque Lingonas peragens, de Francia Italiam petiit.*

GLORIOSISSIMO] Ludovico Imp. Rege Italiae vita functo, Karolus Romam profectus, Imperator à Ioanne VIII. Pontifice consecratus est die natalis Christi exuentis anni dcccclxxv. Inde Ticinum repetens synodum habuit mensè Februario dcccclxxvi. in qua Imperator ab Italici regni Episcopis proceribusque acclamatus est, & capitula que sequuntur xv. edidit. Tum in Franciam reversus, alteram apud Pontigonem synodum eodem anno convocavit: in qua imperium illi pariter à Cisalpinis confirmatum est, & recepta capitula quæ Ticini fuerant promulgata. Hoc igitur loco synodi utriusque acclamationes & capitula cum subscriptionibus continentur.

BOSONIS INCLYTI DVCS] Ducem in eodem placito creatum ostendit Aimoinus lib. 5. c. 32. *Roma exiens Karolus Imp. Papiam rediit, & placitum suum habuit, & Bosone uxoris sua fratre Duce ipsius terra constituto & corona ducali ornato, cum collegiis ejus, quos idem Dux expetiit, in eodem regno relictis, iter acceleravit.* Frater erat Richildis Regina.

LIBELLARIO IVRE] quod alius est libellario nomine aut titulo, cum interveniente libello seu scriptura res venditur certo pretio & certa pensione in annos singulos constituta. Leo Marficanus libro 2. historię Cassinensis c. 8. de Aligerno Abbate: *Libellos plurimos de rebus hujus monasterij fecit, ut monasterium à Sarracenis dirutum ex eis pecuniis resciret. Nam in Aprucio de curie Tulliana solidos accepit ccc. & anno censu xxxiii. à Gisonis filius. Item ibidem factu eis libello de curie Vingana cccc. modiorum, sexcentos accepit solidos, anno autem censu solidos xx. &c.* Libellariam ab emphy-

Tom. II. tenui hoc inter cetera differre docent quòd emphyteus nisi mutato possessore non renovabatur, libellaria plerunq; statim temporibus data pecunia renovari solebat.

Pag. 442. MISSAT, NOST. POTESTATE] qua præditi sunt qui Missi domini appellantur.

Pag. 443. SUBSCRIPTIONES] Qui subscriptionum istarum hæcenus meminere, plerique omnes synodi seu placiti Ticinensis subscriptiones appellant; manifesto errore, cum ad synodum Pontigonensem pertineant. Quod verò in his Ansegisus Senonum Archiepiscopus inter sedis apostolicæ legatos, ut Papæ Vicarius, sedet & subscribit, ex his intelligendum est que ab Aimoino lib. 5. c. 33. in hujus synodi actis prodita sunt, lectam nimirum in Concilio Iohannis Papæ VIII. epistolam qua primum Ansegiso tribuebat, eique per Gallias & Germanias vires suas delegabat. Nacti sumus epistolam hujus ac reliquarum que in iisdem actis memorantur exemplaria, que in lucem suis locis, id est, cum synodo ipsa proferentur.

Excerpto
1. Concilii
Gallie
Pag. 443.

L.

Alia acta synodi Pontigonensis.

Pag. 450. c. 4. I V R A M E N T V M] Apud Pithæum post XII. scriptores coactanos inscribitur *Generale omnium sacramentum*. Et verisimile est ab omnibus exactum fuisse. Sed Hincmarus in libello ad Carolum Imperatorem, quem in codice Leodicensi nacti sumus, singula juramenti hujus membra, ut inæpta & aliena exagitat, queriturque à se post tot annos requiritum esse, cum satis esse deberet professio quam ut Archiepiscopus ediderat. *Pie, inquit, memoria pater vester ab Episcopis qui vel voluntarij vel invitati in sua dejectione consenserunt, sed nec ab ipso Ebone, qui auctor & inventor ipsius dejectionis dantaxat inter Episcopos fuit, non aliud sacramentum nisi libellos professionis à se subscriptos, quos ego habeo, requisivit. Et à me, qui ante professionem & subscriptionem, & post professionem ac subscriptionem, professa & subscripta per tot annos à juventute usque ad hanc senectutem servavi, nunc juramentum aliud non debuisse requiri. Sed non mirum est si per basulos invidias sine causa animus benignitatis vestra commotus nunc à me requirit quod nec pater vester in vita sua, qui mihi per octo circiter annos secreta sua indubitanter credit, requisivit, nec vos per triginta & sex annos hæcenus requisivistis.* Hincmarum aliis Episcopis auctorem fuisse ut Ludovicum Regem ex Germania venientem susciperent indicat ejus epistola quinta.

ANSEGISO ET ADALGARIO] Missi ambo Romam à Carolo fuerant cum legatis apostolicis post synodum Pontigonensem. Aimoinus lib. 5. cap. 33. *Soluta est synodus. Postea Imperator legatos muneratos apostolicos, Leonem & Petrum, remisit Romam, & cum eis Ansegisum Senensem Episcopum & Adalgarium Augustinensem Episcopum.*

Tom. II.

L I.

Acta synodi Romane.

Pag. 451. I A M monui Petrum Pithæum, qui hæc primus in lucem protulit, falsum fuisse, quòd ea ad primam Caroli Imperatoris coronationem pertinere existimavit. Non minis autem aberrarunt qui ad Ticinensem postea synodum referenda censuerunt, ac synodo Ticinensi in postrema Conciliorum editione adscripserunt. Pertinent enim ad aliam synodum quam Iohannes Papa Romanæ februario mense habuit anno *DCCCLXXVII.* in eaque Carolo imperium, quod a Germanis disceptabatur, totius synodi consensu iterum confirmavit. Cujus synodi acta Adalgarius Episcopus, qui ad eam missus à Carolo fuerat, in Franciam detulit, ut narrat Aimoinus lib. 5. cap. 35. quod & in vetusto exemplari adnotatum est his verbis: *Synodus quam attulit Adalgarius Episcopus de parte Iohannis Papa aliorumque Episcoporum Karolo ad Urbem civitatem, quando pergebat isdem Karolus Romam.*

L II.

Exactio Nortmannis constituta.

Pag. 457. H Æ C EXACTIO] Duplex hoc loco exactio pro Nortmannis describitur. Quorsum enim bis eadem inculcatur? Posterior exactam habet notam anni *DCCCLXXVII.* prior ad aliud tempus referenda est, ad annum, opinor, *DCCCLXI.* quo tempore (ut est in titulo *XXXII.*) *neceffe fuit coniectum accipere & ad navium compositionem & in Nortmannorum causa pro regni salvamento.* *Chronicum Montis Dei anno DCCCLXI.* de Nortmannis: *Ad quorum videlicet locarium quinque millia libra argentis, cum animalium atque annona summa non modica, de regno suo, ne deperderetur, exigi Karolus Rex precepit.*

DE SVO MANSO IN DOMIN.] Mansum alio loco diximus esse fundum cum certo agri modo. Hic mansorum triplex genus distinguitur, indominicatus, ingenuilis, & servilis. & in polypitico S. Remigij: *In Tasiaco habet mansum dominicatum cum ceteris adificiis, hortum cum arboribus, vinario &c. mansos ingenuiles XXXII.* serviles XXXIV. Item: *In curte Acutiore, excepto dominicato manso, mansi ingenuiles XCII.* semis, serviles XXXV. Mansum dominicatum vel dominicum appellabant proprium & peculiarem domini mansum, quem dominus ipse excolebat, cuiusque fructus percipiebat; cum ingenuilis servilisque mansi fructus colligerent coloni mansuarum, quibus concedebantur, censu tantum retento, & aliis conditionibus que in manso ingenuili leviores erant, in servili graviore. Itaque Ludovicus Pius in Capitulis anni *XVI.* agris dominicatis, id est propriis, opponit terras alienas: *De illo qui agros dominicos propterea neglectis excolere ut nonas & decimas exinde non persolvat, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipit, volumus ut de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persolvat.* & Karolus Calvus villas indominicatas villis in beneficium datis in diplomate pro S. Dionysio: *Volavilia de subscriptis villis, sive indominicata sive in beneficium fuerint data,*

Ecc ij

Tom. II. *dari regio more constitimus. Leguntur eodem modo & terra & cortes & vinee indominicatae.*

DE CENSU DOMINICATO] qui à domino exigitur, sive ad partem dominicam. Suprà tit. XXXVI. cap. 30. *Postquam restaurati fuerint, ab unoquoque manso census ad partem dominicam exigatur.*

NON DE TOTA PARTE REGNI] Hæc enim exactio, ut Aimoinus docet, quæ pro Nortmannis qui erant in Sequana fiebat, parti tantum Franciæ, quam Karolus ante mortem Lotharij habuit, & Burgundiæ indicta est. Qui verò trans Sequanam erant de Neustria, tributum Nortmannis qui in Ligeti erant perolverunt.

Pag. 158. QVI CVM IMP. PERGENT] In Italiam, titulo sequenti.

LIII.

Apud Carisiacum.

Pag. 159. APVD CARISIACVM] Postrema hæc capitula Karoli Calvi, cum in Italiam, in qua obiit, alterum iter adornaret, regnumque Ludovico filio per absentiam suam administrandum relinqueret. De hisce Hincmarus epist. 1. ad Ludovicum Balbum Regem: *Et quando proximè in Carisiacis inde disposuit, & nomina vobis descripta dedit quorum consilio & auxilio regni negotia disponderetis.*

Pag. 161. PROFESSIO QVAM REMIS] Quæ sacramenta apud Carisiacum fuerint tit. xxvi. vidimus. Professionem Episcoporum cum sacramento laicorum apud Gundulfi villam titulo XLIV. De hac Remensis professione quod Capitulis nostris deest, repetendum ab Hincmaro in epistola supra scripta: *Vos scitis quia pater vester prius Remis de constitutione vestra post illum in regimine regni cum primoribus regni sui disposuit: ubi, quantum recorder, maximè omnes regni primores fuerunt, excepto venerabili Abbate Hugone & Bernardo Comite Arvernense; & omnes secundam dispositionem patris vestri in vestra constitutione consenserunt.*

POST MORTEM FRATRIS VESTRI] Ludovici Germaniæ Regis, qui anno superiore decesserat. Hic cum in Galliam iterum hostili cum exercitu venisset anno, ut dictum est, DCCCXXXV. (quo tempore Karolus Roman ad capessendum imperium contenderat) multos è Karoli regno partium suarum fautores habuerat, è quibus Comes etiam aliquot in Germaniam rediens abduxerat; qui postea, videlicet illo mortuo, ad Karoli fidem redierant.

Pag. 162. c. 7. DILECTÆ CONIVGI NOSTRÆ] Richildi Bosonis sorori, quam Karolus mortua Hirmintrude uxorem duxerat. Præceptum Karoli pro S. Dionysio: *quartum pro Hirmintrude olim conjuge nostra, quintum pro hac conjuge nostra Richilde.*

c. 7. DE ORDINANDIS SCARIS] copias militaribus. Aimoinus lib. v. cap. xxvii. *ordinatis scaris qua Karolmannum cum suis complacibus à regno propellerent.* Scaram Aimoinus idem cap. 36. lib. 5. interpretatus est turmam vel cuneum, Hincmarus epistola 5. c. 2. *aciem bellatorum.* Karolus M. Rex Fastradæ conjugi de vi-

ctoria Avatica: *Retulit nobis qualiter illa scara Tom. II. nostra quas prius de Italia iussimus pèrgere partibus Avaria, perrexerunt infra fines ipsorum x. kalendas Septembris, & inierunt pugnam cum eis &c.* Scara Nortmannorum plenum exercitum præveniens apud Aimoinum lib. 5. c. 42.

SI NEPOTES NOSTRI] Filij Ludovici Transihensis: quorum ex numero duos in priorie Italica protectione infestus Karolus habuerat, Carolum, & Carolomannum; cum tertio Ludovico infeliciter superiore anno ad Rhenum pugnarat.

HONORES APERTI EVERINT] Einhardus epist. 50. *Ve aliquam consolationem ei faciatis de beneficiis qua hic in nostra vicinia absoluta & aperta esse noscuntur.* Aperti honores & aperta beneficia dicuntur cum vacant. Aperta quoque feuda nos hodie in Gallia dicimus quæ à defunctis derelicta, vel alio modo vacant, *sest ouverts.* Sic apertum altare in chartis Vindocinensis cœnobij: *Quoties altare illud apertum erit, solummodo centum solidos in ejus redemptionem dabunt.*

ET VALEAT PLACITARE] suo loco Pag. 164. concedere. Traditio LXX. S. Galli: *Post ejus c. 10. Presbyteri obitum, nepra illius eandem traditionem possideat. Et si nepra illam traditionem sibi placiatam dimittere voluerit, tunc locum & præbendam habeat quasi unus monachus, & traditionem præfatam sibi que placiatam nobis dimittat.*

ET VICISSITUDINE CVM EO SINT] Pag. 165. Karoli Magni instituto vel exemplo, de quo s. c. 11. nodus apud S. Macram anno DCCCXCI. habita sic scribit: *Karolus Magnus Imperator, sicut quidam nostrum ab illis audivit qui interfuerunt, nullo unquam tempore sine tribus de sapientioribus & eminentioribus consiliariis suis esse patiebatur: sed vicissim per successiones, ut eis possibile foret, secum habebat. Et ad capium lecti sui tabulas cum graphio habebat: & qua sive in die sive in nocte de utilitate sancte Ecclesie & de profectu ac soliditate regni meditabatur, in eisdem tabulis adnotabat, & cum eisdem consiliariis, quos secum habebat, inde trahabat. Et quando ad placitum suum veniebat, omnia subtiliter tractata plenitudini consiliatorum suorum monstrabat, & communi consilio illa ad effectum perducere procurabat.*

HUGO ABBAS] Notus hoc cognomen apud historicos scriptores & in epistolis Ioannis octavi. Fragmentum membranæ Floriacensis: *Hugo per Gallias Abbatibus honore præditus.* Abbatum summum Lupo epistola 88. *Regali profapia ortum Ioannes idem Papa testatur epistola 305. Hugoni strenuo, nobili, regali profapia edito, atque excellentissimo Abbati.* Propinquum sancti suum, appellat Karolus in diplomate hoc anno Pontione dato pro Ecclesia S. Martini: *Hugo Abbas, noster fidelis atque propinquus.* Item Ludovicus in altero diplomate quod Trevis anno sequenti concessit eidem Ecclesie Turonensi: *Venerandus vir, noster quoque propinquus, Hugo religiosus Abba basilica eximij confessoris Christi S. Martini in suburbio Turonica civitatis.* Ejus mortem notat Abbo lib. 2. de obsidione Parisiensis:

Tom. II. *Temporale sub hac Hugo princeps obit Abba.*
id est, anno DCCCXVII.

c. 17. CVM EO SCARITI SVNT] illi attributi,
aut cum illo confociati. Fredegarius, seu quis
alius auctor gestorum Pippini Regis: *Rex Pippi-
nus in quatuor partes Comites scaritos & leudes
suos ad perquirendum Foisarium misit.* Legitur
vox eadem in synodo Ticinensi anni DCCCLV.
sub finem, & in Capitulis Karoli M. non editis:
*Ve medio mense Augusti cum exscaritis homini-
bus ad nos esse debeant.* Scariti homines in re
bellica proprie dicuntur in scaras conscripti & di-
stributi, aut scaras instructi. Hinc ad alia signifi-
cationem transferebant, ut hoc loco, ut supra
tit. XXXIV.

Pag. 266.
c. 20. MANSIONATICVM ACCIPIAT] mansio-
nis sive hospitij jus & expensas non requirat,
quod onus declinari non poterat sine privilegio.
Lib. II. cap. 17. de legatis recipiendis: *In illis
locis ubi modo via & mansionatici à genitore no-
stro & à nobis per capitulare ordinati sunt.* Ai-
monius lib. 5. c. 31. de itinere Karoli nostri: *In-
deque per Atiniacum & consuetos mansionaticos
Compendium adiit.* per solita diverforia.

Ibid. IN TRVSTE DOMINICO] in trustee
Regis. Lex Ripuariorum cap. XI. *Si quis eum
interfecerit qui in trustee Regis est.* DC. *solidis
culpabilis iudicetur.* quod lex Salica cap. XLIII.
dixerat in trustee dominica. Trustis apud Marcul-
fum est fides lib. I. formula 17. *in manu nostra
trustem & fidelitatem visus est conjurasse.* Hoc
loco trustis dominicus dici videtur qui fidem Regi
iuravit atque in ejus tutela est, quem amtrustio-
nem appellabant. Porro que in eos committun-
tur qui in trustee sunt dominica, legibus Salicis
triplo componuntur. Verbi gratia, si quis homi-
nem occiderat, solidis CC. damnabatur; si
eum qui in trustee erat dominica, solidis DC. Rur-
sum si quis collecta manu hominem ingenuum in
ipsius domo aggressus occiderat, DC. solidis
culpabilis iudicabatur; si eum qui in trustee do-
minica, triplo, id est, solidis M. DCCC. damna-
batur. Legis Salice tit. XLIII. cap. I. & 4.
tit. XLIV. cap. I. & 2.

c. 25. REGNVM QVOD BRITTONIS.] Hinc
apparet Karolum bellis Britannicis fatigatum Re-
gis nomen & insignia Brittonibus aliquando conce-
cessisse. Quod quidem in veteri scheda monaste-
rij S. Michaelis adnotatum repertum his verbis: *Sal-
omon ad obsidionem Andegavensem in auxilium
Karolo venit.* Hujus rei gratia Karolus Salo-
moni Regi Brittonum habere permisit circulum
aurum & purpuram & archiepiscopalem sedem
& proprium numisma & insuper omnia Regi
convenientia, & non solum illi, verum etiam
successoribus suis deinceps habenda permisit. Sed
parum exacta fidei hæc narratio. Nam ut omit-
tam quod hæc multo ante obsidionem Andega-
vensis gesta videantur, ex hoc loco patet Regis
nomen à Karolo non omnibus deinceps Salomo-
ni successoribus, sed his duntaxat concessum fuisse
qui supersites tunc erant, & de quibus inter ipsos
conventum. Quare illis nunc sublati dari jubet
operam ut eo nomine in posterum abstineant,
quod factum est. Qui enim post Salomonem re-
turn in Britannia potiti sunt, non Reges, sed
Duces appellati sunt.

DE CAPPIS] Quosnam hic negotiatores
cappos vocet incertum. In vita Ludovici anno
DCCXIII. Gertici fit mentio Capii prelati.
Sed aliud Capii videntur, aliud Capi. Quin &
Capos etiam eo seculo dixerunt aves prædatorias;
ut Theodulfus in carmine de pugna avium, & in
altero ad Karolum Regem.

*Colla superba teras, anates ut turba caporum,
Anserem ut accipiter, colla superba teras.*

IN QVIBVS FORESTIBVS] silvis. Fro-
tarius in epistolis: *Interfici in vestris forestibus
lupos cxxl. Interfici dico, quia me jubente &
ingenuante capi fuerunt.* Einhardus Popponi Co-
mici epist. 7. *Convicti de quodam furto, quod
commiserunt furando feramina in foreste domi-
nica.* Karolus M. in Capitulis ex triplici lege cap.
18. *De forestis, ut forestary bene illas defendant,
simul custodiant bestias & pisces & si Rex in-
tus foreste feramen unum aut magis dederit, am-
plius ne prendat quam illi datum est.* Manet in-
tegrum in vernacula nostra vocabulum. Nec so-
lum silvas forestes dicimus; sed caciare, venatio-
nem exercere.

COMPENDIVM CVM CAVSIA] quæ
aliis Cotia silva. Gregorius Turon. lib. 5. c. 21.
de morte Clotarij Regis: *Dum in Cotio silva ve-
nationem exerceret, à febre corripitur, & exinde
Compendium villam rediit.* Aimonius de Karolo
nostro lib. 5. c. 25. *Per Carisiacum Compendium
veniens, autumnum venationem in Cotia salu
exercuit.*

SALMONCIACVS] Locus insignis obitu
Karolomanni Regis fratris Karoli M. Annales Pi-
theciani anno DCCXXI. *Karlmannus Rex de-
cessit II. Nonas Decembris in villa Salmuntiac.*
Extant Regis utriusque diplomata Salmontiaci
palatio data. Placitum etiam ibidem à Karolo
Calvo Imp. celebratum anno DCCCLXXVI. au-
tor est Aimonius lib. 5. c. 34.

IN ODREIA VILLA] Adutriam puto,
inter Ambianos & Atrebatas. Aimonius lib. 5.
c. 31. de Karolo Calvo, quem Ambianos perve-
nisse scripserat: *Indeque apud Adutriam villam
ac circum circa venationem exercens, ad mona-
sterium S. Vedasti pervenit.* Einhardus epist. 52.
*Et quando de Adutriac villa ad Compendium
reversus fuerit.*

CAPITVLA EXCERPTA] De his tit. I.
Ludovici Regis. & Hincmarus epistola 1. cap. 7.
qualiter illa capitula que pater vester proxime in
Carisiaco adnuntiavit, ad effectum pervenire pos-
sint.

GAUZLENVM CANCELLARIVM] Karo-
li Calvi duo tantum in diuturno ejus regno sum-
mi fuere Cancellarij, Ludovicus S. Dionysij
Abbas, de quo dictum est superius, & post hunc
Gauzlenus Abbas SS. Vincentij & Germani,
qui sub Ludovico etiam filio eodem sanctus ma-
gilstratu, episcopatum adeptus est Parisiensem.

PRO DONA LIBERANDA] Karolus
Magnus in Capitulis non editis: *Ve quicumque
in dona regia caballos presentaverit, in unum-
quemque suum nomen scriptum habeat.* & Frota-
rius Hugoni Drogonis fratri: *Ad horum itinerum
incommoda, seu ad dona regalia que ad pala-
tium dirigimus, penè quicquid ex optimis equis*
Ecc iij

Tom. II.
Pag. 269.
c. 31.

Ibid.

Supra to. I.
pag. 510.

Pag. 270.
in fine.
* Supra
to. I. pag.
400.

T O M. II. *habuimus distribuere compulsi sumus. Liberare hoc loco est dare, quod alii deliberare, delivere. Donam ergo regiam & dona regalia intelligunt quæ Regi quotannis offerri consueverant. unde annua vel annualia dicebantur. Chronicum S. Arnulfi in gestis Ludovici Pij anno dccccxix. Vuormatiam venit; ibique habito generali conventu, oblata sibi annua dona solemniter suscepit. eodemque modo anno dccccxii. Aurelianis, anno dccccxv. & duobus seqq. Stramiaci, Vuormatiz iterum, & ad Theodanis villam, annualia hæc dona ab eodem recepta notat. Anno etiam dccccxiii. cum imperio exutus esset Ludovicus: *Conditum placitum Kalendis Olibris Lotharius in Compendio habuit; ibique Episcopi, Abbates, Comites, & universus populus convenientes, dona annualia ei præsentaverunt, fidelitatemque promiserunt. De donis Karolo Calvo apud Duziacum oblatis anno dccccxiv. Aimoins lib. 5. c. 21.**

LUDOVICI II. REGIS.

I.

Quando Compendij coronatus est.

Pag. 171.

AB EPISCOPIS PETITA] In actis coronationis, quæ infra subjiciuntur, priore loco posita est hæc Episcoporum postulatio, cum promissione Regis. Quare ad illam pertinere certum est. Hæc vero prior fuit Ludovici Regis inauguratio, cum ab Hincmaro Archiepiscopo apud Compendium post Karoli patris mortem hoc anno consecratus & coronatus est VI. Idus Decembris. Nam iterum postea sequenti anno à Ioanne Papa in Gallia, cum ad synodum Tricassinam venisset, Imperator coronatus est VII. Idus Septembris. De utraque coronatione Aimoins lib. 5. c. 36. 37.

Hæc addita sunt ex Notis ad Concil. Tricassin. II.

Sunt autem qui Ludovicum ab Ioanne coronatum hoc loco non regni, sed imperij, suscepisse putent. Inde enim Ludovicum Balbum inter Imperatores plerique numerant, tum exteri, tum nostri etiam scriptores. Quod mirum certe mihi falsumque semper visum est, cum Ioannes ipse Papa in epistola 47. & in aliis quas ad Ludovicum postea scripsit, ipsum Regem, non Imperatorem, vocet, in epistola 71. ad Ludovicum & Carlomannum Ludovici Balbi filios, Caroli Calvi nepotes, Carolo eorum avo Imperatoris nomen tribuat, Ludovico patri nomen Regis, Imperatorem haud dubie appellaturus, si Imperator fuisset, eodemque modo Hincmarus in epistolis quarum meminit Flodoardus lib. 3. cap. 19. fratres istos Reges Ludovici Regis, non Imperatoris, filios nominet. Quid quod Ludovicus ipse Balbi, ut alias mittam, diploma exstat pro Ecclesia Nivernensi I V. Idus Septembris, hoc est, triduo post coronationem istam Trevis datum, in quo non alium se quam Regem vocat his verbis: *Ludovicum misericordia Dei Rex. Rex ergo fuit, non Imperator: Imperatoris verò titulum, antiquis ignotum, alij postea temerè adfinxerunt.*

APOST. SEDIS LEGATIS] Horum in Caristacensi conventu tit. LIII. nulla facta est mentio. Sed ex Aimoini verbis lib. 5. c. 24. fa-

cilè intelligimus hos fuisse Petrum Episcopum Frotensium & Petrum item Episcopum Senogallie, qui à Ioanne Papa missi ad Karolum venerant ut illum in Vrhem ad tuendam à paganos infestatione Romanam Ecclesiam pellicerent.

II.

Synodi Tricassinæ.

IN SYNODO TRICASSINA] Synodi huius acta, vel actorum potius breviculum quinque sessionibus distinctum suppeditavit nobis bibliotheca S. Marie Virdonensis, in quo quid per singulas actiones actum sit summam exponitur. Hinc edendo * alius erit locus. Nunc quod instituti ratio postulabat, solos canones seu capitula hoc loco exhibuimus, adjectis ex alio codice subscriptionibus quæ in Laudunensi deerrant, quem in Capitulis secuti sumus.

APUD RAVENNAM] Indicta primùm fuerat à Ioanne Papa synodus Ravennæ in diem VIII. Kalendas Iulias, ut constat ex eius epistola LVII. ad Ioannem Episcopum Ravennatem. Postea, ut epistola 59. docet, dilata est in XI. Kalendas Augustas ejusdem anni dccccxvii. Indictione x.

III.

Conventus Furonensis.

FVRONIS] Annales Pitheceni dccccxviii. *Rex Hludovicum ad Aquas in mense Olibris perrexit, & cum aquivoco suo Karoli filio haud procul inde colloquium habuit. Aimoins apud Marsnam convenisse narrat lib. 5. cap. 38. Quare Furonos in illo tractu fuisse oportet.*

ANNO INCARNAT. DCCCCXXXIX.] Aut annos revera computat non à natali Christi, sed ab incarnatione, contra quam in ceteris solet, aut scribendum dccccxxxviii. Hunc enim annum vulgaris æra Dionysianæ designat Indictio duodecima, Deinde absurdum sit Ludovicum dicere conventum hunc Kalendis Novembris anni dccccxxxix. celebrasse, cum ad Kalendas illas non pervenerit. Septimo enim ante mense mortuus est IV. Idus Aprilis, ut Aimoins refert lib. 5. c. 39.

HLVDVVICVM PARVVLVVM] Is est qui puerulus altero post anno Ratisponæ, quo Ludovicus pater post Carlomanni fratris obitum concesserat, de fenestra palatii, ait Regina, *ecidit, & confractis cervicibus exspiravit.*

LVDVVICVM ET KARLOMANNVM] quos ex Ansgardi priore conjuge sustulerat, quam etsi coactus à patre abjecerat, legitimos tamen ejus filios ducebat, & successores sibi destinabat. Flodoardus lib. 3. c. 19. inter alia quæ ad hos fratres ab Hincmaro scripta commemorat, scripsisse ait: *De objectis sibi à Goslono super Ludovicum patris eorum assensu quare Ansgardum uxorem abjectam eum recipere non cogerit, & Adelaidam ab eo retineri non prohibuerit, & de literis Ludovicum Regis ad eum pro filiorum suorum promotione.*

¶